MAGYAR MUSEUM

II-dik KÖTET. III-dik NEGYED.

KASSÁN
ELLINGER JÁNOS' BETŰJIVEL.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

TUDÓSÍTÁS.

A' Magyar Museumból minden 3-*dik* holnapban eggy ekkora-nagyságú Negyed adattatik-ki. Illyen *négy* Negyed *egy* Kötetet tészen.

A' M. Museumnak esztendei árra mindenestül (mind a' posta-pénzt, mind a' bé-kötésnek árrát belé-számlálva) 2. Rfor. és 40. kr. — Itt helyben, posta-pénz nélkül, 1. Rfor. és 40. kr. — Azokra nézre pedig, a' kik ezen pénzt elöre le nem teszik, (v. nem *praenumerálnak*) minden Negyed 28. kr.

A' pénzt le lehet tenni minden K. Posta-Tisztségnél; Könyv-árros bóltokban, Könyv-kötö, Kereskedö, vagy más illy-féle pénzt bé-szedö Uraknál; — a' kiknek-is ebbéli fáradttságokért minden tíz nyomtatványra eggyet reá adunk, 's postán a' többivel eggyütt ingyen meg-küldünk.

A' pénzt bé-szedö Urak méltóztassanak a' nállak le-téendö summát, az Elöre-fizetöknek neveikkel eggyütt (mellyek-is az utólsó Negyedben mind ki fognak nyomtattatni) az itt-való Fö-Posta-Tisztséghez imilly titulus alatt bé-küldeni: *Inclyto Regio Postae Praefectoratus Officio Cassoviae pro Museo Hungarico.* —

Azok az érd. Hazafiak pedig, a' kik egyenesen mi-hozzánk akarnak írni: ne terheltessenek, leveleiket frankózni, 's a' boríttékra imezt írni: *A' Magyar Museum' Ki-adójinak Kassán.*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár
Jelzet: 779.736

MAGYAR

MUSEUM.

II-dik KÖTET. III-dik NEGYED.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

I.

Ki a' ſzép Aſſzony?

HA Ember az Aſſzony, fõbb réſze a' lélek.
Ezt nem tagadhatod, Fillis, úgy itélek;
Azért azt sem: hogy, ha erköltsi hibád nagy,
Felette rút aſſzony, és tsak ſzép bálvány vagy.

Új magyar nevezet.

A' mi Frantzúl *Cocu*, *Hahnrey* a' Németnél,
Annak neve sintsen a' Magyar Nemzetnél.
Régi Aſſzonyaink' tiſzta erkõltséhez
Nem fért, illy ſzót kötni az Urok' nevéhez.
De ma az illyen Férj ſzokássá kezd válni;
Szükség azért, néki nevet-is találni.
Szarvat-viselõnek mondani nem lehet,
Mert nem ſzarv, a' mivel senki sem öklelhet.
Mondgyuk hát *Vaksi*nak, mert az azt sem láttya,
A' mire más minden ſzemét ſzáját táttya.

G. TELEKI JÓZSEF.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Vitéz Kép-iró Úrhoz,
Moldva-Országba.

Földim! mondd-meg: karddal vágtál-e, vagy kézzel?
Tudom, azt feleled, hogy leg-inkább éſſzel.
De tulajdonod-is ezen három erkölts;
Mert, mint Vitéz, erős, 's méréſz-is vagy, és bölts.

G. GVADÁNYI JÓZSEF.

Nagy-Mélt. B. Orczy Láſzlóhoz.
1791.

A' Törvény, Ruha, Nyelv: a' Nemzet' béllyegi. Régi
Törvényünk' LEOPOLD 's a' HAZA viſſza-tevé.
Bé-vezetéd Magyar Öltözetünk Honnyunkba, Nagy Orczy;
A' Nyelv-is Te-reád vár, kegyes Orczy; segítsd!
Hogy kül' bel' díſzünk fényességére hozattván,
Mondhasd: Haldoklott a' Magyar; általam él.

BARÓTI SZABÓ DÁVID.

Etendihez. 1787.

Sem Vers, sem Nyelvünk nem tetſzik néked, Etendi!
Haſztalan az; nem fér Úri Nemedhez emez.
Úgy vagyon! Isteni múlatozás 's tudomány az: emennek
Mennyei ſzépségén nem kap akármi majom. *)

B.

*) Vólt ollyan veſzedelmes idő (iſzonyodva fedezd-el,
Ezt hallván, ſzemeid', kiki jobb órába' ſzülettél!)
Ah, vólt ollyan idő, hogy Népünk' ſzíne, Hazája'
Régi vitéz erkőltseivel Nyelvét-is el-únván,
Eggy Idegenbeliért általlott rajta beſzéllni! —

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

II.

A' MAGYAROKHOZ.

1790.

MONDÁM, hogy tsak bízzunk az Ég' Királlyában,
Ki igaz Úr 's Atya ditsö trónussában.
Nem siet Ö, nem-is felejt: Országokat
Ö teremt, 's ezeknek Ö ád Királyokat.
Ha oztán úgy tetszik Néki: egy szavára,
Mind Ország, mind Király jut vég' romlására. —
Néha az emberi gonoszság, kezeit
Únszollya, hogy szórja pusztíttó köveit;
De nagy kegyessége győzvén igazságát,
Nem haggya veretni ember' gyarlóságát. —
Magyarok! Árpádnak híres Onokáji,
István Atyátoknak el-búsúltt Árváji!
Nemes Hazátoknak kékes éjjelében
Tsillagokat látok ragyogni egében.
Ah! tán el-oszlattyák a' bús fellegeket,
'S nem könyveztetik már többé szemeteket!

VIRÁG BENEDEK.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

III.

Fels. II-dik LEOPOLD KIRÁLYUNK' HALÁLÁRA. 1792.

TSAK most kezd vala fel-tetſzeni hajnalunk:
És már a' komor éj újra reánk ſzakad. —
Kíntsünk, édes Atyánk, fel-kenetett Fejünk,
Pállyáját le-futá; meg-hólt.

Nints többé LEOPOLD! — Könyveid' árjai
Artzádról ſzomorún follyanak, oh Magyar:
A' méltatlan halál' vég' veſzedelmiből
Új életre hozód meg-hólt! —

Honnyodbann idegen, ſzámkivetett valál
A' vádló hazugok 's meg-tsalatás miatt. —
Törvényid' LEOPOLD és igaz ügyedet
Meg-vallá; le-tevé hitét

Óltalmokra, 's magát úgy viselé, miként
A' tett alku ſzerént egy nemes, hív, ſzabad
Orſzágban köteles vólt tselekedni. Szép
'S orſzágló Fejedelmeket

Intő példa! — Neved, tiſzteleted, miként
Kezdett már Ez alatt nőni! Ruházatod
(Európának öröm-képe, tsudája) mint
Jött egyſzerre megint haza!

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Nézd, mostan mi, 's mi vólt, hajdani nyelvedet:
Ez vólt-fenn egyedül. El vala már ez-is
Kárhoztatva. — Le nem festhetem itt Hazánk'
Belsö nagy zokogásait.

Bé-zárlott ajakink íme ki-nyíltanak:
Nyelvünk' még azok-is fel-veſzik, a' kiket
Német, Rátz — anya ſzült. Széltibe mindenütt
Kelnek már Magyar Oskolák.

Melly váratlan öröm! melly tsuda változás!
Mit gondolſz? nem egéſſz Isteni tétel ez?
E' dolgot LEOPOLD tette, Magyar, veled.
Ö tartotta-meg el-veſzö

Nyelved', melly neked egy nemzeti béllyeged. —
Hogy-sem minden igaz, bölts, kegyes Attyai
Sok ſzázak' folyamin; tsak kis idökor-is
Több jókkal ſzeretett-meg Ö.

Mit tett vólna tovább! — Itt hagya dolgai,
Példás kezdeti köztt! Itt hagya; 's Nemzetünk'
Könyves gyáſzba hozá. — Nints LEOPOLD! ki leſſz
Bíztod már ez-utánn! ki leſſz! —

Szünnyön-meg ſzemeid' zápora: végy reményt:
Nem lettünk oda még: fenn-van helyette még
Nagy Magzattya, FERENTZ: Ez leſzen ofzlopod,
Védöd, gondviselöd, Atyád.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Jól isméri hited', 's bajnoki karjaid';
Jól isméri nemes ſzíved', eſzed', ſzabad
Léted', jussaidat, ſzámtalan érdemid';
Mint-hogy róllok egéſz Világ

Szóll, 's fog ſzóllani, míg emberi nyom leſzen. —
Már orſzáglani tud; tudgya, mi sértheti
A' Felségeket-is; tudgya, hogy a' Magyar
Forr érette, 's halálra kéſz. —

Már vég' tiſzteletet tégy hideg hamv'inak.
Szívedben lakozott: sírja mi leſſz egyéb
Szívednél? — ide tedd; 's mondd: LEOPOLD! mivel
Kedvellt, így temet a' Magyar.

BARÓTI SZABÓ DÁVID.

IV.

ÁNYOS PÁLHOZ.

(1778.)

KIK előbb versednek vóltak tsudálóji,
Már fényes tüzednek lettek imádóji. —
Ím'! az Eſztergáli hegyek' kiessége *)
Lett erdőt-kedvelő Nimfák' ékessége.

*) *Eſztergál.* Neve a' helységnek, hol Ányos ſzületett, Veſzprém mellett.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Lugos kárpitokkal fáknak szép árnyéki
A' tudományt-szerzö Múzsáknak hajléki. —
Egyszer, hogy annak szép völgyeit visgáltam,
'S eggyik gyöngy-virágos utszáján sétáltam,
Tsüggedezvén elmém álmélkodásában
A' bö Természetnek adakozásában;
Illy szózatot hallék: „ Ez lessz koszorúja,
„ Jövendölö sípját a' midön meg-fújja. „ —
E' szép szózat utánn szemem 's elmém futott,
Míg eredetére szerentsésen jutott.
Ott eggy ékes Nimfa hársfának tövében,
Üldögél: koszorút tartván szép kezében.
Zörgö levelek köztt gyakor ki-szökéssel
Játszadozik Zefir hajának fürtyével.
Fekete szép haja hó-fejér vállait
Ékítti, mint árnyék Napnak súgárait. —
Gondoltam, szemlélvén mennyei termetét,
Hogy nem halandóktól vette eredetét.
Vídám és mosolygó szemmel méltóztatott,
Mellyel kö-szívböl-is tüzet lobbanthatott. —
Nem tudom, mi hévség szökdösött artzámra;
Szemérem szememre, némúlttság ült számra. —
Mint-hogy félelmemet nyilván sajdította,
Kétségimet önként így bátorította:
„ Én Klió! Titkossa Pindus' Istenének,
„ Én Örzö-asszonya Kasztalis' Vizének:

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

„ E' borostyán-ágot annak kéſzítettem,
„ Kit itt Énekesink' ſzámába bé-vettem. „ —
Barátom! már látom fejedenn az ágot,
Mellyel nemesbítted a' Magyar Világot.

KRESKAI IMRE.

FELELET.

(Budáról. 1778.)

IMRE! sokat ígérſz erötlen lantomról,
'S hízelkedve itélſz vers-ſzerzö tollamról;
Kit még alig márték ama' ſzent forrásba,
Melly, mint Nílus, önti Márót Énéásba'. —
Tsak meſſzéröl nézem én e' nagy Lelkeket,
Kiknek a' kilentz Szüz vezeti kezeket;
'S ha néha közelebb kívánok repülni,
Már fél-úttyán kezdnek ſzárnyaim gyengülni.
Mint Progne' ſzülötte, midön tollasodik,
Meg-únván a' féſzket, égre mosolyodik;
Annya' repülését kívánnya majmozni.
De még nem tudgya jól ſzárnyát kormányozni.
Le-esik pihegve udvar' közepére,
Kit egy gyermek vígan köt fonál' végére. —
De nem-is tanátsos úgy fel-emelkedni,
Hogy e' nagy elmékkel kezdgyünk vetekedni.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Mert példát vehetünk Thamiris' vesztéllyén,
Ki most vakon sétál Pteleus' vidékjén.
Mársiás-is látta vetélkedésének
Kárát, sokat hivén kürtye' zengésének;
A' midön bőrétől meg-fosztott testével
Vízzé vált, 's új folyót jegyezett nevével.
Szükség tehát, Imre, húzzuk-meg magunkat;
A' mint tudgyuk, tsak úgy pengessük lantunkat.
Üllyünk-fel Gellértnek bértzes tetejére,
Küldgyünk egy bús hangot Rákos' mezejére. *)

---

*) Jelentem ez úttal Ányos' kedvellöjinek, hogy nem sokára, és talán még ezen folyó esztendőben, ki fogom adhatni hátra-maradtt írásait, minthogy nagyobb részént már kezemnél vagynak; a' mellyekre pedig még eddig szert nem tehettem, azokat-is rövid nap alatt bizonyosan kezemhez veendem. Úgy itéltem, hogy tanátsosabb lészen egy kisség várakozni, mint-sem eggy illy jeles Poétának maradvánnyait hijánosan közre botsáttani.

BATSÁNYI.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

V.

VERSEGI TÁRSUNKHOZ. *)

Ú'j tsudákat adſz elönkbe,
A' midön etsetre kelſz,
'S a' Világnak alkotását
Versegim! le-képezed.

Fontra, ſzámra, sorral oſztod
A' zavar' temérdekit,
'S egy rakásra hányott milétit
Szép tagokra hímezed.

Tsillagokkal el-boríttod
A' nagy Égnek udvarit;
'S Nappal, Hólddal ékesítvén,
E' Világra fényt emelſz.

Áldozatnak és Keletnek
Rendbe ſzedted úttyait:
Dupla sarkot adſz az Égnek
Dél' meg' Éjſzak' óldalinn. —

---

*) Midön a' Teremtésröl írtt Elsö Énekét velünk közlené. Lásd ezen II-dik Kötet' I-sö Negyedét a' 20-dik óldalon.

JEGYZ. A' KI-ADÓKNAK.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

A' midön el-hagyna Földet,
Illy magasra Dédalus,
Sem, midön Egekbe menne,
Pégazus ki nem repült. —

Tsak repülly tovább-is! a' míg
Talpra nem fog állani
Mind az, a' mit ékes elméd
El-tökélle végzeni.

Néked addig a' borostyánt
Meg-kötendik Híveid;
És, ha majd le-ſzállſz közikbe,
Homlokodra fel-teſzik.

BARÓTI SZABÓ DÁVID.

VI.

JÉREMIÁS' KESERVEI.

Második Keserv.

HOL van ama' híres Város' ſzépsége? Sionnak
Hol van most, ragyogó két tsillaga, két ſzeme? hol van
Rózsa' pirosságát meg-elözö ſzíne? hol, a' mit
El-bámúlva tsudált az egéſz Föld, 's a' mit irígylett?
Íme, Királlya, kevély Fejedelmei, hetyke Vitézi
Már most rab-ſzolgák! kezeken lántz, durva bilintsek

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Kényes lábaikon ſzomorúan pengnek, elötte
Hajtya az ellenség, de alig léphetnek igájok'
Súllya miatt, tsak alig dölöngnek emerre, 's amarra
Bádgyadtt tagjaikat húzván. Igy rogy-le inárol
A' Kos nyár' közepén, mikor a' Nap rétre 's mezöre
Nagy hévséget ereſzt, 's minden füvet azzal el-éget.

Illy nyomorúságban roſſz tetteit esmeri, ſzánnya
El-követett bünét, forró könyvével akarja
A' Felségesnek ſzívét lágyítni, 's haragját
Engeſztelni. Igen késön jö éſzre! heába
Hinti fejét gyáſz-porral, haſztalan' önti ſzeméböl
Vérrel-elegy könyv-záporait: bóldogtalan! Akkor
Kell vala sírni, mikor ſzent Férjfiak által elöre
Hírdettette, hogy ö már kéſzen tartya kezében
Súlyos mennyköveit, 's majd-majd le-hagyíttya Sionra.
Vólt még akkor idö meg-térni, 's imádni le-hajtott
Fövel az Istennek Felségét, félni hatalmát,
Meg-hálálni ezer jó tettit, drága kegyelmét;
Mert ö tette Siont naggyá, ö ſzerze Sionnak
Kíntset, eröt, fényes nevet; ö vala gyámola mindég.
Most, mikor a' Várost a' dúló fegyver eméſzti,
'S vér-patakok follyák utſzájit; most, mikor a' nép
Önnön vérében fetreng, 's nints semmi segéde
Hogy ſzabadúlhasson; mikoron ſzent temploma néki
El van hányva, 's imádandó pora, tsúfja az ádáz
Ellenségeknek: késö már sírni, zokogni.

A' meg-bántódott Istennek ſzent keze régen

Már fenyegette, 's az Ég' ſzörnyü dörögési felette
Több ízben zúgtak, fel akarván költeni vétkes
Almából; de Sion nem gondola semmit ezekkel.
A' haragos Mennynek rettentö nyílai közt is
Bátran aludt, és feslettségét üzte, parázna
Bordéllyá tévén házát. Hát a' kegyes Isten,
A' kinek olly sokſzor jó-vóltát vette, de viſſza-
Élt azzal, most méltán bünteti, 's haggya veretni.
'S a' mi keservesb még; nem lelhet az Égnek alatta
Olly helyet, a' mellyen nyúgalma lehetne; gyalázat,
'S ſzégyen késérik, valahol jár, 's merre tekénthet.
El-hólt, és maga lett példás sírhalma magának.
Hogy-ha talán valakit ſzem-közt lát jöni, leg-ottan
Meg-rémül, 's el-ijedtt ſzemeit be-takarja kezével;
Irtózást-okozó sebeit ſzégyenli: — fekéllyel
Meg-fertöztettek két lábai, teste miríggyel
Meg-van rakva, halált fú poshadtt mellye, ki-vetve
A' ſzáraz földön nyomorog, jajgattya keserves
Napjait éltének, 's nem látván régi barátit,
El-pártoltt rokonit, 's fijait mellette: Nagy Isten!
(Így zokog) Ah! egyedül Te segíthetſz engem' ezentúl!
Nézz sebeimre kegyes ſzemmel, nézz! 's hogy-ha Te-néked
Tetſzik, könnyítsd-meg fájdalmas terhemet, a' melly
A' könyörületlen Babilont katzagásra fakaſztya!

Harmadik Keserv.

Haj! már nem nyerhet zokogása botsánatot! égö
Szívének buzgó kérelmei mind el-enyéſznek
A' levegön, 's fel nem juthatnak az Égnek Urához.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

A' ki sokat türt, várt eddig, 's nem akarta haragját
Jéruzsalem' feslett népére ki-önteni: már most
Súlyosb mennykövivel nyilván ki-mutattya hatalmát,
És nagy igazságát. Imhol r'á-fzórta negédes
Jéruzsalemre harag-tüzeit, 's azt földig alázta.
Sok kíntsét, mellyel tárházai rakva valának,
Réfzént el-ragadák a' Káldor' körmei, réfzént
A' rabló tüznek meg-eméfzték lángjai, porrá
És hamuvá tévén. Ez, ez, annak hafzna, gyümöltse,
Hogy, kiket el-tíltott Házától, és ki-rekefztett
Szent óltáraitól rég' a' kegyes Isten, azoknak
Bé-menetelt ada Jéruzsalem, 's frígyet köte véllek! —

Nem tsak az ellenség' vérengzö fegyvere által
Bünteti el-pártoltt fijait Solimának az Isten:
Ah! kínosb efzköz fzent tetfzésének az éhség!
Íme, miként nyögnek bádgyadttan az emberek! ah nem
Emberek! — árnyékok' borzafztó képei! tsontból-
Álló fzörnyetegek! — négy-kéz-láb máfznak eméfztö
Kínnyok köztt: ha mit el-rejtheitek, mellyre sem a' tüz,
Sem pedig a' dúlók nem akadtak; drága ruhákat,
Bébor köntöseket, sok gyöngyöt, ezüsttel, arannyal
Böven bé-foglaltt tséfzéket, kéfzek od' adni
Egy falatért, a' melly meg-tartóztassa repülni-
Kéfzültt lelkeiket. — Hol van most régi fzerelmed
Szent Isten! kedves Solimádhoz? — Nézz-le Sionra,
Hallgasd-meg fzomorú panafzit, hallgasd-meg utólsó
Inségére fzorúltt nyomorúlttnak jajjait! Oh! én,
Így sír-fel hozzád, oh! én bóldogtalan árva!

Régi

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Régi ſzerentsémböl, mi kegyetlen sorsra jutottam! —
Oh! te akárki vagy, a' ki felém jöſſz, addig-is álly-meg
Oh, Úton-járó! míglen sebeimre tekéntvén
Láthasd, nállamnál ki legyen több kínra ki-téve.
A' Szölö-mivelö nem zúzza gerezdeit öſzve
Úgy, mint engem' igazsággal r'ám mértte haragja
Istennek le-tsepült! Látd, a' felhöknek öléböl
Szórtt tüzivel meg-törte, 's diribre darabra
El-ſzaggatta egéſz testemnek réſzeit, a' bel'
És apróbb ereket meg-fertöztette miríggyel.
Tudn'illik, hogy ezen sanyarú vereségei hozzák.
Helyre kevély eſzemet, 's azt engedelemre taníttsák
Lábaimat, mellyek roſſz ösvényekre vezettek,
És örömest járták azokat, békóba vasalta.
Én-magamat földhez ſzegezett, 's hogy kínaim annál
Súlyosbak legyenek, sok vétkemet öſzve-kereste,
Mellyekböl kéſzültt lántzát maga verte nyakamra.
Ennek terhe gyötör, söt már, oh fájdalom! el-vett
Töllem minden eröt, mellyet valahára megintlen
Hogy meg-nyerhessek, nem bíztat semmi reménység!

Negyedik Keserv.

Melly iſzonyú ſzélvéſz fellegzik, 's tsattog az éjſzak-
Réſzröl! melly ſzörnyü zúgással ereſzti magából
Ordíttó ſzeleit! Dávidnak Háza, Királyi
Széke remegj! rémülly fényes palotája Sionnak!
'S tí falak, és híres bástyák, rettegjetek! el-jött
Végsö romlástok' nem vártt órája! haragját
A' meg-bántódott igaz Isten r'átok el-önti! —

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Ah! de mit emlegetek? Haj! gyáſzos sorsa Hazámnak!
Follyatok, oh ſzemeim, 's vér-könyveket öntsetek! íme
Vétkes Jéruzsalem fel van forgatva fonákúl!
Kö-falait, 's az egekbe-merültt nagy tornyait, ékes
Szent-egy-házát, és kapuit ki feſzítve helyekböl
A' földön látom: boſſzúlló mérge az Égnek,
E' Város' ſzomorú hamvát még most-is eméſzti.
Dávidnak páltzája, ditsö koronája, kegyetlen
Kézbe került; a' Nép' fel-ſzenteltt attya, Királlya,
Minden méltóságától meg-foſztva, porázon
Függ, és sokkal alábbra-való egy gyermeki váznál.
A' ſzent Templomnak Fö-Papja, 's edénnyei ſzörnyü
Átok alatt vagynak: nints ünnep, nints öröm-ének.
Hah! mi homályba borúlt felséges Napja Sionnak!
Sírnak az élemedett Öregek, 's a' földre ſzegezvén
Sok könyvtöl fáradtt ſzemeik', keseregve porozzák
Öſz fejeket gyáſzos hamuval: ſzép díſze Sionnak,
A' Szüzek, titkos siralommal könyvezik édes
Honnyoknak ſzomorú veſzedelmét, mostoha sorsát.
Ezt siratom magam-is, 's bár könyveim' árja haſzonnal
Folyna Hazám' nyomorúltt esetén! Sion, árva Hazámnak
Hajdani Vára! kinek vagyon olly értz ſzíve, ki téged',
Mostani állapotod' ſzemlélvén, meg ne siratna?
Ah! ki ne ſzánná-meg bünetlen gyermekid', a' kik
Életeket tsak most kezdették, 's már-is az annyok',
Édes dajkájok', kebelében halva feküſznek!

VIRÁG BENEDEK.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

VII.

AZ EMBERI ÉLETRŐL.

(FOLYTATÁS. *)

ILLYEN bajok között érſz ſzinte ember-kort;
Le kell hát már tenni az iskolai port.
De mit-is hevernél már a' tanúlásnál?
Hiſzen, akármit-is jobban tudſz már másnál.
Ki-jöſſz hát, 's azt kérdem: mi leve belőlled?
Jót-e, avagy roſſzat várhatunk te-tőlled?
Ha roſſz vagy, bár inkább ne ſzülettél vólna.
Ha ezt így nem hinném, nyelvem így nem ſzóllna.
A' mit ſzívem óhajt, fel-teſzlek hát jónak;
'S könyörgök, hogy az légy, a' Mindenhatónak!
Előtted léſzen itt a' Világ' mezeje;
Hogy eggy élet' módgyát el-válaſzd, ideje.
Vagy Katona léſzeſz, vagy léſzeſz gazdává;
Mindenütt tsak képzeltt bóldogság' rabjává.
Mert minden állapot tele van kínokkal,
Ebben ezzel, abban küſzködöl másokkal.
Akármellyikké légy, két roſſz között válaſzt'ſz,
Igaz jót magádnak eggyikben sem várhatſz.
Történhetik talán, hogy az ifjúi tűz
Oda siet, a' hol ſzép laurusokat fűz.

*) Lásd: *II-dik Kötet. II-dik Negyed.* a' XIV. ſzám alatt, 145. öld.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Szép-is bizony, ſzép-is Katonának lenni,
Királyért, Hazáért életet le-tenni;
De abban tsak egyſzer van mód, vagy egyſzer sints,
Egyébütt bajt találſz, akár-hová tekints.
Ha itt-honn vagy, Tiſzted' tsúfos indúlattya,
Mint egy bálványt, magát veled imádtattya.
Ö vét, még-is téged' téſzen a' fogságba;
Ö hazud, te maradſz még-is hazugságba';
Ha mented magadat, már az újjabb vétek:
Méreggé válhatik ekkor minden étek.
A' háború könnyen nyomorékká téſzen;
Tested, valamíg élſz, barometrom léſzen.
De a' mi még ezen bajoknál nehezebb,
Leg-alább a' nemes ſzívnek keservesebb;
Légy bár serény, jó Tiſzt, 's hartzban ne tudgy félni,
De, ha más te-nálad' jobban tud beſzéllni:
Akármint kotzkáztasd élted' 's egéſzséged',
Ötet viſzik fellyebb, 's el-felejtnek téged'.
Igaz, a' Nagy József hogy az illyen sebet
El-törli, nem nézvén érdemnél egyebet;
De még ö-is gyakran, ámbár tekénteti
Éles, az érdemet éſzre nem veheti;
Mert aztat többnyire fedezi ſzemérem,
'S ezt mondattya: *Ha meg-érdemlem, nem kérem.* —
De ha itt-honn maraſzt ezeknek tudása,
Tsak bajod' nemének léſzen változása.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Mert vagy gazda léſzeſz, vagy pedig tiſztségre
Vágyſz; bár mi légy, találſz jó helyett inségre.
Sokat járſz utánna, míg hívatalt nyerhetſz,
Holott nagyobb 's több kínt akár-hol sem lelhetſz.
El-veſzted a' lelki 's testi nyúgodalmat,
Midőn másnak rajtad adſz egéſz hatalmat.
El-hagyſz a' képzelttért igaz bóldogságot,
'S árnyékon kapdosván, veſztesz valóságot.
Úrnak tartod magad', 's vagy leg-nagyobb ſzolga;
Leg-kissebb ſzolgádnak jobban vagyon dolga.
Minden-naponn izzadſz, 's görzsedve kutzorogſz,
De talán másoknak azzal ártani fogſz.
Ha igen? valaha ſzámot miként adhatſz
Annak, a' ki eſőtt semmit sem tagadhatſz?
Ha haſználni kívánſz, gyakran magad ellen
Vétteſſz, 's el kell veſzned másért kéméllettlen'.
De talán a' ſzíved vígaſztalást talál,
Hogy minden előtted nagy tiſztelettel áll;
És hogy a' kire nézſz, majd magával sem bir,
'S leveledre minden hoſſzú titulust ír?
Kitsiny ſzívhez lehet illy örömnek férni;
Nem tanúlta az meg, hogy' kell a' jót mérni.
De e' képzeltt jó-is változik, mint a' ſzél.
Gyakran tsúfol holnap, a' ki ma tőlled fél.
'S a' ki leg-nagyobban tsapta vólt a' levet,
Az az eséseden leg-jobb-ízűn nevet.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Kivált, ha ſzüntelen rovásra nem hazudſz,
'S el-alatsonodni, hogy nagy lehefs, nem tudſz.
A' Szerentse játſzik veled tsak kénnyére,
Most taſzítt, majd ismét azt mondgya: ály férre!
Hány ſzáz közül van egy, te-tőlled azt kérdem,
Kit állandó póltzra tett vólna az érdem?
Némellyiket néha egy-kisség fel-kapta,
De majd az irígység annál lejjebb tsapta.
Olvasd bár a' régi 's új históriákat,
Találſz ezt-próbáló ſzáz meg' ſzáz példákat.
Sok, végső veſzélytől mentette Hazáját,
'S ſzámkivettetésben érte vég' óráját. —
Félſz hát a' tiſztségtől, 's azért gazda léſzeſz;
De így-is a' bú, baj köztt, tsak tserét téſzeſz.
Mert, ha jó gazda vagy, minden-nap' veſződöl;
Ha roſſz, ſzegénységgel örökké gyötrődöl.
Roſſzak a' ſzomſzédok, a' tseléd még roſſzabb,
Mentöl jobb vagy hozzá, ő annál gonoſzabb.
Szép a' paraſzt élet, ſzép a' Poétánál;
De főbb díſzét véſzi tsak az ő tollánál.
Ollyan ez, mint sok más igen jól festett kép,
Hogy a' festés' tárgya koránt sints ollyan ſzép;
Mellyben nem tsudálom a' dolog' ſzépségét,
Hanem a' Festőnek ſzemfényveſztőségét.
Nézd a' Vers-írókat, 's olvasd-meg előre,
'S a' töllök-írtt képet vigyed a' mezőre:

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Ott az öröm helyett többſzör kapott gondok
Meg-győzhetnek arról, a' mit én itt mondok.
Ama' smaragd-réten kígyónak módgyára
Tsergedező víznek nézz tsak ſzokására.
Ez a' Poétánál tsak kedves álmot hoz,
Amott többſzör álmot-üző gondot okoz.
Egy kis zápor-esső annyira neveli,
Hogy helyét a' maga' árkában nem leli.
Ki-önt, 's gyűjteni-kéſz rendidet fel-véſzi,
'S a' ſzép smaragd-rétet iſzap-rétté téſzi.
Ekkor, ha keserves bújától lehetne,
A' Poéta' képén a' Gazda nevetne.
A' vers hogy-ha erdőt ír-le, ſzép a' hangja;
De az erdő sokſzor farkasok' barlangja, —
A' kik onnan gyakor portázásra járnak,
Nintsen ſzeri, ſzáma, minden-nap a' kárnak.
Hányſzor nem foſztyák-meg leg-ſzebb tsikajától
A' gazdát, vagy sertés- 's júh-nyájja' javától? —
A' Gazd'aſſzony estve egéſz ház-népével,
A' vers ſzerént, alig bir már örömével,
Midőn lankadtt Urát kéſz étellel várja,
'S ha jő, nyájassággal karja közzé zárja.
De a' jó Vers-író hány Gazd'aſſzonyt kapott,
Ki így rekeſſze-bé igazán a' napot?
Hányat, ki zsémb helyett tsókra nyissa ſzáját,
Midőn lankadtt férje kéri vatsoráját? —

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Így a' gazda' éltét ha rendre visgálod,
Azt a' Vers-ſzerzökröl igaznak találod:
Hogy ök igen heves képzelödésekkel
Igazság' úttyáról gyakran vitetnek-el.
Ha írni kívánnak gazda' életéröl,
El-felejtik, 's írnak az arany-idöröl.
De az arany-idö ha vólt-is régentén,
Annak bóldog vóltát kettöben tartom én:
Eggy az ártatlanság, más a' könnyü élet;
De ez mind a' kettö már tsak mesévé lett.
A' virtussal el-tünt a' gyönyörüsége,
'S a' könnyü életnek éhség már a' vége;
Már most a' föld önként gabonát nem terem,
Sok izzadás utánn telhetik a' verem.
Szép ugyan, mint másſzor, most-is a' terméſzet,
Szép a' Nap' fel-költte, ſzép a' nap-enyéſzet;
Nem mondhattya méltán senki rútnak a' délt,
Sem a' terméſzetet-pihentetö éj-félt;
Szép reggel a' piros hajnal' hasadása,
Estve a' nap-fénynek lassú el-múlása;
Éjjel ha el-tünnek a' komor fellegek,
Szép bóltot mutatnak a' lazur-ſzín egek.
Szép a' mezö, patak, erdö, 's kies liget,
Szép a' két sebeſs víz közzé ſzorúltt ſziget,
Ez mind ſzép, de midön gazdai életröl
Szóllok, arról ſzóllok, nem a' terméſzetröl;

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Mellynek melly ſzép 's kedves légyen ábrázattya,
Azt a' Gazda igen ritkán visgálhattya.
Mert midőn a' leg-ſzebb piros hajnal hasad,
Nem azt nézed, hanem hol az eke-vasad.
'S nem a' nap' súgári' játékán átsorgaſz,
Hanem setét 's büdös istállódban forgaſz,
'S tsípás tseládiddel ottan veſzekedel,
Hogy el-ſzántt munkádra későn viheted-el.
Máskor sints visgálni módgya a' Gazdának
Tárházát Terméſzet' hármas Orſzágának.
Az állatokéból tsak az ökör, 's a' ló,
Majorság, júh, 's ketske, sertés neki való.
A' többiről haggya Linnére 's Büffonra
A' tzivódást, ő tsak vígyáz a' haſzonra.
Az értzekből: pénzzé-vertt arany, ezüst, réz
Egyedül, a' mellyre gyönyörűséggel néz.
Azonn-is, ha máſzor a' roſſz pénz meg-tsalta,
Tsak azt nézi, jó-e, vagy Zsidó-vagdaltta? —
A' fűnek hogy lássa hím vagy nőstény nemét,
Nagyíttó üvegre nem mereſzti ſzemét;
'S házassága' módgyát nem sokat kémleli,
Hanem le-kaſzállya, valamiként leli.
Ama' titkon-vonſzó erőnek munkáját,
A' tsillagok' úttya' görbe lineáját
Tzirkalmakkal 's betűs ſzámokkal nem méri;
Leg-ſellyebb a' Fias-tyúkot ha ismeri,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

'S aztat ha visgállya, de azt-is tsak azért,
Hogy meg-tudgya éjjel, melly idő-tájat ért.
A' többinek hogy az úttyát ki-mutassák,
'S ſzámok, rendgyek körűl eſzeket futtassák,
Bízza Kopernikra, Tichóra, vagy Hellre,
Hogy a' mit egy hibáz, a' más hozza-helyre.
Így, a' ki jó Gazda, az soha sem várja,
Hogy a' terméſzetnek lehessen búvárja,
'S érezhesse azt a' nagy gyönyörűséget,
A' melly tanúlni-kéſz nemes elmét éget.
De sok gondgya utánn egyébütt-is talál
Mind tsak olly örömre, melly egy haj-ſzálonn áll.
Légyen egy jég-esső, egy dér, tűz, vagy ſzélvéſz,
Egy 's több eſztendei fáradttsága el-véſz. —
Légy azért Katona, Gazda, légy tiſztségben,
Válogathatſz tsupán tsak a' baj' nemében.
Mindenütt sokkal több roſſzat, mint jót, találſz,
'S még annál-is többet magad önként tsinálſz.
Ha el-éred, a' mit kíváníſz, vágyſz nagyobbra,
Akármelly jó légyen dolgod, annál jobbra. —

(Folytatása következik.)

G. TELEKI JÓZSEF.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

VIII.

OSSZIÁN.

Osszián, egy régi Británniai Bárdus. Élt a' III-dik Száznak második felében, és a' IV-diknek elején. Énekei a' régi Gallus, vagy Czelta, nyelven készültek; és már nem sokára ezen nyelvvel eggyütt ki-hóltak vólna, ha *Macpherson* (egy tudós Skótus) által öszve nem gyűjtettek, rendbe nem szedettek, 's Ángliai nyelvre fordíttatva 1762. esztendőben közre nem botsáttattak vólna. Bámúlva tsudálták Ossián' Énekeit Európának pallérozottabb Nemzetei, 's majd mindnyájan nyelvekre fordították. — Majd, ha idővel ki-adandom, bővebben fogok irántok szóllani. Most elég légyen, imezeket meg-jegyzeni:

A' *Bárdok*, vagy *Bárdusok*, ollyan különös Rendbéli emberek vóltak az Éjszaki Népeknél, kik, hívatallyok szerént, azoknak jeles tselekedeteiket énekelve magasztalták, versekbe foglalták, 's e'szerént emlékezeteket a' később időkre által-küldötték. Ezek az énekek egyszer-'s-mind történetes könyvek helyett szolgáltanak nékiek; és annál több hitelt érdemlettenek, mint-hogy azoknak szerzőjik a' meg-énekeltt dolgoknak többnyire szemmel-látó

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tanúji vóltanak. Akkorban a' Muzsika és Poézis a' Politikának fő eſzközei vóltak; és egyenesen a' nemes erköltsnek terjeſztését, és a' nemzeti jó ſzokásoknak 's ſzabadságnak fenn-tartását arányozták.

Oſſzián — nem tsak ſzemmel látta azon nagy dolgokat, a' mellyekről énekel, hanem egy vólt ö-maga-is a' fő-ſzeméllyek közűl, kik azokat végbe vitték. Azokat a' Vitézeket is, a' kiket énekeiben le-ír, nagyobbára ſzeméllyesen ismérte. Fingálnak, az akkori leg-vitézebb, leg-ditsőſségesebb Királynak, fija; Bárdus, és egyſzer-'s-mind Had-Vezér. Az attya olly hatalmas erővel birt, hogy soha semmi-féle ellensége sem állhatott ellent nékie. Még a' Római seregekenn-is győzedelmeskedett. Békesség' idején, ellenben, a' leg-ſzelídebb Fejedelem vólt. —

Némellyek azt tartyák, hogy Oſſziánnak énekei homályosok, és nehezen-érthetők; és hogy az azokban elő-fordúló nevek igen idegen-hangzásúak. — A' figyelmetes és jó-érzésű Olvasó önnönmaga tégyen ez iránt itéletet. Ha-ki a' dolgoknak öſzve-függését által nem láthattya mindgyárt legelőſſzör: olvassa-el másodſzor; és, ha ſzükséges, harmadſzor-is. Fogadom, hogy bő gyönyörűség léſzen fáradttságának jutalma! — A' mi pedig az

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

idegen-hangzású nevezeteket illeti: vallyon! ismé-retesebb- 's kellemetesebb-hangzásúak vólnának-e Virgilius' Vitézzeinek nevei, ha gyermekségünk-tól-fogva hozzájok nem ſzoktatták vólna füleinket? söt a' *Tuhutum*, *Uſzubu*, 's több efféle régi Magyar nevezetek-is, kellemetesebben hangzanak-e?

KÁRTHON.

FOGLALAT.

Komhál Fejedelemnek (Fingál' attyának) idejében, Kleſſzámmort (Fingál' Annyának báttyát) a' ſzélvéſz Klíde' folyó-vizére ragadta, mellynek partyán Balklútha' várossa állott. Reuthámir, a' városnak feje, barátságosan fogadta, 's eggyetlen egy leányát, Moinát, feleségűl néki adta. Azonban egy Reuda nevű kérőtársa akadott Kleſſzámmornak. Szóbéli versengésből bajra megy a' két Vetélkedő; 's Reuda el-esik. Ezen Britannusnak késéröji erőt veſznek Kleſſzámmoron; 's kénſzerittik, úſzással keresni ſzabadúlását. Jó ſzele támadván, a' folyóról tengerre ſzáll: de semmi-képpen sem fordíthatta-viſſza többé hajóját; bár miként igyekezett-is, Kedvessét éjtſzaka magával el-vinni. Erre Moina nem sok idő múlva meg-hólt, minek-utánna egy fiat ſzült vólna, kit Reuthámir Kárthonnak nevezett. — Kárthon alig vala három-eſztendős, hogy Komhál, eggy a' Británnusok ellen való tsatázásában, Balklúthát erővel meg-vette, 's el-égette. Reuthámir a' hartzban maradott: Kárthon, bellyebb-vitettetvén az Orſzágba, meg-menekedett. Midőn fel-nőtt, ſzülő várossának el-rontását Komhál' maradékin meg-boſſzúlni akarván, Morvába hajózott. Itt, meg-győzvén előbb Fingálnak két nevezetes Vitézzét, utóllyára tulajdon maga' édes Attyától, Kleſſzámmortól, kettős viadalban tudatlanúl meg-ölettetik.

Ez, a' Költeménynek tárgya; ſzomorú, mint majd minden egyéb munkája Oſſziánnak. Málvínához, Oskárnak (Oſſzián' kedves fijának) ifjú Özvegyéhez, vagyon intézve. Kezdődik eggy

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

éjtſzakával Kárthon' jövetele 's halála elött. Fingal-is hasonlóúl tsak akkorban érkezék-meg egy verekedésből, mellyben a' Rómaiakon győzedelmeskedett. A' mi az-előtt történt, *Episodion* gyanánt hozatódik-be.

EGY régi idő-beli történet! az Elő-Világnak tselekedetei!

Habjaidnak zúgása, oh Lóra! viſſza-hozza az el-múlttaknak emlékezetét. A' te ligeteid, Garmallár, kedvesen suhognak füleimben. *a*) — Nem látſz-e amott, Málvína, egy bokros-tetejű kő-ſziklát? *b*) Három vén fenyő-ſzál hajladoz-le homlokáról; lábainál egy keskeny völgy zöldellik. Ott nyílnak a' halomnak virági, 's rengetik fejér fejeiket a' ſzellőkben. Magánosan állanak a' bogántskórók, 's le-hánnyák el-vénültt leveleiket. Két kő, féligre a' földbe merülve, mutattya bé-mohosúltt fejét. A' hegynek ſzarvassa kerüli azt a' helyet; mert láttya a' halavány Lelket, melly azon tájékot őrzi. Mert daliás Vitézek feküſznek, oh Málvína! azon kő-ſziklának ſzűk üregében! *c*)

Egy régi időbeli történet! az Elő-Világnak tselekedetei!

Kitsoda jő amott, idegen orſzágból, ezereitől környül-vétetve? A' Nap fény-folyamokat áraſzt előtte; halmainak ſzellőji játſzanak a' hajában.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Tekéntete nem fenyeget hadakozással; tsendes az, mint a' le-nyugvó Nap, melly az enyészeti felhökből Kónának *d*) békes mezejire nézell. Kitsoda, hanem-ha Komhálnak fija, a' hatalmas tselekedeteknek Királlya? Örömmel nézi bértzes hegyeit; parantsol, 's ezer Éneklönek szava zendül-meg:

„ El-szaladtatok mezeitekre, Fijai a' messze „ Országnak! A' Világnak Királlya, *e*) hajlékában ülvén, hallya népének futását. Fel-emeli „ büszkeségének lángaló szemét, 's kezébe ragad- „ gya Elei' pallossát. El-szaladtatok mezeitekre, „ Fijai a' messze Országnak! „

Így éneklettek a' Bárdusok, Szelma' hajlékiba érkezvén. Ezer Idegenből-hozott szövétnek *f*) lobogott fel-felé a' nép között. Kerekben forogtak az öröm-gerjesztő tsigák. *g*) Vígságban töltödött-el az éjtszaka.

Hol van a' nemes-lelkű Klesszámmor, kérdezé a' szép-hajú Fingál? Hol van Morna' *h*) báttya, örömemnek napján? Szomorúan 's bánkodva éli napjait a' suhíttó Lórának völgyében. De, — imhol jő a' dombról; úgy jő, mint az erős paripa, melly, társait szabad mezőben találván, tündöklő serényit a' szélben meg-rázza. *i*) — Üdvöz légy, Klesszámmor! Miért távozál-el illy sokáig Szelmától? —

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Ditsösségének fénnyében tér-e-meg a' Király? mondá viſzontag Kleſſzámmor. Hasonló ditsösséggel jött-viſſza Komhál, ifjúságának hartzaiból. Hányſzor nem mentünk mí Kárún' vizén idegen Orſzágba! Soha sem tértek-viſſza kardgyaink, hanem-ha vérrel bé-festve; 's a' Világ' Királlyai nem örvendeztek. — De, minek emlékezem én ifjúságom' hartzaira? Őſzbe vagynak hajaim keverve; ki-tanúl a' karom az íjjazásból, 's könnyebb dárdát emel. Oh! ha azon örömem térne még viſſza, mint a' midőn Kedvesemet leg-előſſzör láttam; az Idegeneknek fejér-mellyű Leányát, a' setét-kék-ſzemű Moinát! —

Beſzélld-elö, mond a' hatalmas Fingál, ifjúságodnak történeteit. Bánat árnyékozza Kleſſzámmor' elméjét, mint valamelly felhő a' Napot. Szomorúak magános gondolatid, a' suhogó Lórának partyain. Hadd hallyuk ifjúságodnak ſzenvedésit, napjaidnak ſzomorúságát! —

Békesség' napjai valának, így kezdé Kleſſzámmor; *k*) a' midön Balklútha' tornyos várossába indúltam. A' ſzelek fel-fútták vitorláimat; 's Klútha' vizére ſzállott fekete-orrú hajóm. Három nap' múlattam Reuthámir' hajlékiban, 's láttam a' Leányát, a' világosságnak ama' súgárát. Kerekben forogtak az örömet-gerjeſztő tsigák: meg-nyertem

az

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

az ősz Vitéztől a' Kegyest. Mellye ollyan vólt, mint a' tajtékzó hab; szemei, mint ragyogó tsillagok: haja fekete, mint a' hollónak szárnya; szíve nagy, és szelíd. Nagy vólt a' szerelmem Moinához; olvadozott örömében a' szívem. — Az-alatt eggy idegen Bajnok jöve, ki az én fejér-mellyű Moinámat hasonlóúl meg-szerette. Érdeklők valának szavai; 's gyakorta féligre ki-vonta pallossát. Hol vagyon, monda, a' hatalmas Komhál, ama' nyughatatlan Kóborló? Táborával jő-e Balklúthára, hogy ez a' Kleszámmor illy méresz? — Az én bátorságom, felelék, oh Hadakozó! a' maga' saját lángjában ég. Félelem nélkül állok én ezerek között, ha bár az Erőssek távól vagynak-is. Jövevény! azért kevélyek a' te beszédid, mivel Kleszámmor egyedül van. De reszket óldalamonn a' pallos, 's kezemben kíván villogni! — Hallgass Komhálról, te kerengő Klúthának fija! — Büszkeségének haragja fel-lobbant. Öszve-tsaptunk. Ledölt kardom alatt. Klúthának partyai hallották elestét, 's ezer dárdák villogtak egyszer-'s-mind. Víttam; az Idegenek győztek; én, Klútha' sebes vizébe ugrottam. Fejér vitorláim ki-terjedtek a' habok felett; a' kék tengerre botsátkoztam. — Moina a' partra szaladt utánnam. Könyvekben forogtak szemei: setétlő hajai ki-terjedve lebegtek a'

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

szélben. Hallottam jajos kiáltásit. Sokszor visszafordítottam hajómat, de a' Nap-kelti szél el-ragadott. Az-ólta sem Klúthát, sem a' fekete-hajú Moinát nem láttam. Meg-hólt Balklúthában, mert láttam a' lelkét. Meg-ismértem, midön homályos éjtszaka a' suhogó Lóra mellett felém lebegett. Ollyan vólt, mint a' sürü ködönn által-világíttó Új-hóld, midön a' fellegek pihes havat hintenek, és a' Világ tsendességben 's homályban fekszik. *l*)

Zengjétek, Bárdusok! (így szóllal a' hatalmas Fingál) zengjétek ditséretét a' siratásra-méltó Moinának! Híjjátok a' lelkét énekeitekkel halmainkra, hogy Morva' *m*) Leányival nyúgodgyék; a' hajdani időknek fénnyeivel, az Elö-Világ' Bajnokinak gyönyörüségivel.

„ Láttam én *n*) Balklútha' bástyájit, de el-
„ pusztítva hevertek. A' tüz meg-emésztette haj-
„ lékit; nem hallik ott többé a' Népnek örven-
„ dezö szava. Klúthának vize ki-rekedt árkából,
„ a' falaknak döledéki miatt. Magános bogánts in-
„ gatta ott fejét, 's moh-növés suhított a' szélben.
„ Az ablakokból kandikált-ki a' róka, a' falakból
„ ki-nőtt gaz lebegvén feje körül. — Pusztán
„ fekszik Moina' lakása; hóltt tsendesség uralko-
„ dik Ősei' hajlékában. — Kezdgyétek, oh Bár-
„ dusok, kesergö énekteket az Idegeneknek Or-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

„ ſzágán! Tsak elöttünk estenek ök el; mert mí-
„ nékünk-is el kell majd egykor múlnunk. Minek
„ építteſz házat, fija a' ſzárnyas idönek? Ma tor-
„ nyokból nézſz-ki; de tsak kevés eſztendö, 's
„ majd el-érkeznek a' puſztának ſzelei; ordítnak
„ meg-ürültt pitvaridonn által, 's fütyölnek féligre
„ meg-eméſztödött paizsod körül. *o*) De, tsak
„ hadd öjjenek a' puſztának ſzelei! Ditsöek va-
„ gyunk mí a' mí napjainkban; fenn-marad karom-
„ nak jele az ütközetekben, nevem a' Bárdusok'
„ énekében. — Kezdgyétek énekeiteket; hadd
„ kerüllyenek a' tsigák, hadd zengjenek hajlékim
„ az öröm-hahotától! — Ha egykor te-néked-is
„ el kell múlnod, Égnek Fija! el kell múlnod,
„ derék világ! ha a' te fényességed-is tsak ideig-
„ való, mint-ſzinte Fingál: tehát fellyül-éli ditsös-
„ ségünk a' te súgáridat! — "

Ez vala Fingálnak éneke, örömének napján. Elöre hajlottak ſzékeikröl ezer Bárdussai, ſzavának hallására. Ollyan vólt, mint a' hárfának zengése, a' tavaſzi ſzellöben. Felségesek a' te gondolatid, oh Fingál! Miért nem bir Oſſzián a' te elméd' erejével? De, egyedül állaſz te, oh Atyám! 's ki lehet hasonló Morva' Királlyához?

Az-alatt el-múlt az éjtſzaka az éneklés-közben. Örömek köztt jelent-meg a' reggel. A' hegyek

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ſzürkülve mutatták tetejiket; a' tengernek kékellő térsége mosolygott. Távólról látſzattak a' tajtékzó habok a' kő-ſzálakba ütődni. Íme! egy ſzürkűlő köd emelkedik halkal a' vízből. Eggy Öregnek képében járúl-ki a' tsendes mezőre. Iſzonyú nagy tagjai nem mozdúlnak lépéssel; mert valamelly Lélek viſzi ötet a' levegőben. Szelma' hajlékihoz jött, 's vér-essővé olvadott. *p*)

Tsak maga látta a' Király e' rémíttő jelenést; látta népének jövendő veſzedelmét. Hallgatva méne hajlékába, 's kezébe ragadá attyának dárdáját. Meg-tsendűl mellyén a' fegyvere. Fel-kelnek körös-körűl a' Vitézek. Hallgatva tekéntgetnek egymásra, Fingál' ſzemeire figyelmezvén. Hartzot látnak tekéntetében; seregeknek halálát dárdáján. Ezerenként őltik paizssokat karjokra, ezerenként rántyák-ki pallossokat. Körös-körűl fénylenek Szelmának hajléki; körös-körűl tsattog a' fegyver. Az őſz vadáſz-kutyák ordíttanak rekeſſzeikből. De egy ſzó sem hallik a' Vitézek között. Ki-ki a' Király' ſzemeire vígyáz, 's fel-emeli féligre dárdáját.

Morvának Fijai! így ſzóllal a' Király; nints már idönk a' tsiga-töltésre. A' hadnak fergetege gyülekezik reánk; halál lebeg Hazánk felett. Most inte-meg bennünket valamelly jó lélek az ellenségről. Az idegen Orſzágnak fijai jönek ellenünk, a'

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

setét-habos tengerröl; mert a' vízböl kelt-fel Morva' rettentö veſzedelmének jele. Ragadgya hát ki-ki súlyos dárdáját, 's kösse-fel attyának kardgyát. q) Fedezze-bé árnyékzó sisakkal fejét, 's fényes pántzéllal a' mellyét. Mint a' ſzélvéſzes felleg, úgy nyomúl felénk az ütközet; leg-itten meg fogjátok a' halál' ordíttását hallani. —

Mint valamelly fellegzet, egy sereg zöldellö égi-tüz elöttt, melly éjtſzaka a' levegön kereſztüllövellvén, a' révéſznek ſzélvéſzt jövendöl: úgy méne most seregei elöttt a' hatalmas Vezér. Kónának magas rengetegén telepedtek-meg. A' fejérmellyü Leányzók utánnok néznek, és, mint eggy erdöt, úgy ſzemlélik öket eggyütt-állani; elöreláttyák Kedvesseiknek halálokat, 's félve tekéntgetnek a' tengerre. A' tajtékzó habokban meſſze vitorlákat gondolnak látni; 's könyvek tsordúlnak-le artzájikon!

Fel-kele már a' Nap a' tengerböl. Távólról láttunk-meg egy sereg hajót. Mint valamelly tengeri köd, úgy közelített; 's ki-öntötte az Ifjúságot partunkra. Vezérjek ollyan vólt közöttök, mint a' hím Szarvas a' nyáj között. Paizssa aranyba vólt foglalva; 's méltóságos a' dárdák' deli-termetü Királlyának járása. Szelma felé indúlt; ezereitöl késértetve.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Eredgy a' békesség' énekével, így ſzóllal Fingál; eredgy, Ullín, a' kardok' királlyához. Monddmeg néki: hogy erössek vagyunk mí az ütközetekben, 's ſzámosok ellenségeinknek árnyéki; de nevezetesek azok, kik az én vendégségeimben réſzt vettek! Meſſze Orſzágokban mutogattyák Atyáim' fegyvereit; *r*) bámúlnak rajtok az Idegeneknek fijai, 's bóldogoknak állíttyák a' Morvai Nemzetnek barátit. Mert ditsösséges a' mí nevünk körül-belöl; a' Világ' Urai rettegnek reája, seregeiknek közepette. —

Ullín el-méne énekével. Fingál, dárdájára támaſzkodva nyúgodott: reá függeſztette az egéſzlen fegyverbe-öltözött erös ellenségre ſzemeit, 's magaſztalta a' Jövevényt: Be deli termeted van, Tengernek Fija! így mond az erdös Morvának Királlya. A' pallosod tűz-súgár, óldaladon; kopjád, egy fergeteget-tsúfoló fenyö-ſzál! Nem ſzélesebb paizsodnál a' hóldnak változó tzirkalma. Miként pirosollik ifjú artzúlatod! mi gyönyörűek fodros hajadnak rengő fürtyei! De, könnyen le-dölhet ez a' nevendék fa, 's feledékenységbe mehet emlékezete! — Az idegen Földnek Leánya ſzomorkodni fog oſztán, 's nézni a' habos tengerre. Mondani fogják néki a' gyermekek: Anyánk! egy hajót látunk! talán Balklútha' Királlyáé! — Könyvbe bo-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

rúl az Anyának ſzeme. Meg-emlékezik arról, ki most Morvában nyugſzik! —

Így ſzóllott a' Király. Azonban Ullín a' vitéz Kárthonhoz érkezék, 's le-hajtván elõtte kopjáját, imígy kezdé békesség'-énekét:

„ Jövel Fingálhoz vendégségbe, oh Tengernek „ Fija! végy réſzt a' Királynak ebédében, vagy „ emelly verekedõ dárdát. Számosok a' mí ellen- „ ségeinknek árnyéki: de nagy-nevũek Morvának „ baráti! Nézd ama' puſzta mezõt, oh Kárthon! „ sok zöldellõ dombotska emelkedik rajta, inga- „ dozó füvel, 's mohosúltt tetõvel. Fingál' ellen- „ ségeinek — a' zajos tenger' fijainak — sír-hal- „ mai azok! " —

Gyáva Fegyver-viselõkkel beſzéllſz-e, 'mond Kárthon, oh erdõs Morvának Énekesse? Halavány-e tekéntetem a' félelemtõl, oh békes-ének' fija? Azzal véled-e meg-komoríttani lelkemet, hogy amaz el-esttekröl beſzéllſz? Az én karom ütközetekben forgott: körül-belöl fénylik ditsõsségem. Félénk Hadakozókhoz menny; azoknak javalld, hogy engedgyenek Fingálnak. Nem láttam-e én Balklútha' le-omlását? 's én vendégeskedgyem-e Komhálnak fijával? Komhálnak, ki az Atyáim' hajlékiba tüzet vetett? Gyermek vóltam, 's nem tudtam, miért sírnának Szüzeink! Tetſzettek ſze-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

meimnek a' füst-gomolyagok, mellyek bástyáim felett emelkedtek. Örömmel tekéntgettem még akkor-is vissza, midön Rokonim a' hegyekre szaladtak. De, el-érkezvén ifjúságom' esztendeji, szemembe akadt el-pusztított falaimnak bé-mohosúltt hamva. A' reggellel emelkedtek fohászkodásaim; az estvével szakadtak könyveim. Hogyan! 's ne verekedgyem-e, mondottam magamban, ellenségem' gyermekei ellen? — Igen-is, verekedni fogok, oh Bárdus! Érzem szívemnek fel-indúltt erejét! —

Ekkor öszve-tsoportoztak körülötte a' seregek, 's egyszerre ki-rántották villogó kardgyaikat. Kárthon, mint egy tűz-oszlop, úgy állott közöttek. Szemei könyvbe borúltak; mert le-omlott Balklúthájáról gondolkodott, 's lelkének egész haragja fel-indúlt. Óldalaslag nézett-fel a' dombra, hol a' mi Vitézink, fegyvereikben villogtak. Reszket markában a' dárda; 's elöre hajolván, magát a' Királyt látszik fenyegetni.

Néki mennyek-e, mond Fingál magában, mindgyárt e' Vitéznek? Meg-akassam-e pállyájának közepette, még minek-elötte ditsössége fel-emelkedik? De majd azt mondhatná idövel a' Bárdus', Kárthonnak sírjánál: Ezereket vitt magával Fingál, mikor a' vitéz Kárthont le-ejtette. — Nem, Bár-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

dussa a' jövendö nyomnak! soha sem fogod te Fingál' ditsösségét így szeplösítteni! — Vitézeim víjjanak-meg az Ifjúval; 's Fingál, nézöje légyen a' viadalnak. Ha györ az ellenség, akkor rohanok majd elö tellyes erömben, mint-szintén Kónának suhíttó folyója. — Ki akar Vitézeim közül a' haragos tengernek fijával szembe szállani? Nagy számmal vannak Fegyveressei partunkon: 's erös, körös-fa dárdája!

Az erös Káthul állott-fel, a' vitéz Lormárnak fija. Három-száz Ifjú, folyamos hazájának népe, vólt e' Vezér' követöje. Gyenge vólt a' karja Kárthon ellen. El-esett. Fegyveressei meg-szaladtak. — Konnál újjította-meg a' hartzot; de darabokra törött a' kezében nehéz dárdája. Kötözve feküdt a' földön: 's Kárthon a' népét kergette.

Klesszámmor! kiáltá Morvának Királlya, hol van a' te erös dárdád? Nézheted-e Konnált megkötözve; Konnált, a' te barátodat, Lóra' vize mellett? Rajta! kelly-fel pallosod' villámi között, oh vitéz Komhálnak társa! Éreztesd-meg a' Balklúthai Ifúval Morva' Nemzetének erejét! *s*) — Fel-kel erös fegyveriben; meg-rázván hajának ösz fürtyeit. Bal karjára öltí paizssát, 's ki-rohan bajnoki erejének büszkeségében.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Kárthon, a' domb alatt állván, látta az ellenerohanó Vitézt. Gyönyörködve nézte ki-derültt ábrázattyának rettentõ örömét, 's õſz öregségébenis olly tüzes elevenségét. Fel-emellyem-e, úgy mond, e' dárdát, melly az ellenséget tsak egyſzer érdekli? avagy békes ſzóval tartsam-meg e' Bajnok' életét? Gyönyörködtetõk öregségének lépései; ſzeretetre-méltó, napjainak le-nyugvása! — Talán ö Moinának ſzerelme; talán a' kotsin-hordoztatott Kárthonnak attya! Gyakorta hallottam, hogy a' suhogó Lóra mellett légyen lakása. — Így ſzóllott Kárthon, midõn Kleſſzámmor hozzá-érkezvén, dárdáját ellene tsapta. Paizssával fogta-fel a' tsapást az Ifjú, 's ezen békes ſzókat mondotta hozzája: Õſz Bajnok! tehát nints köztetek Ifjú, dárdát emelni? Nintsen-e fijad, ki az attya elõtt paizst hordozván, az Ifjúság' karjának tsapásait elhárittsa? Meg-hólt-e ſzeretett párod, vagy talán fijaidnak hantyain sír? *t*) — Az Emberek' Királlyai közül vagy-e? 's nagy léſzen-e pallosom' híre, ha tégedet le-ejt?

Nagy léſzen, oh kevély Ifjú! felel a' magas Kleſſzámmor. Híres vagyok én a' hadakban; de soha sem mondtam-meg nevemet az ellenségnek. *u*) Add-meg magadat, haboknak fija! meg-hallod az-utánn, hány mezõ viseli pallosom' jeleit! —

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

Jelzet: 779.736

Soha sem adtam-meg magamat, soha sem engedtem én még, oh dárdák' királlya! vifzontaglá Kárthon' nemes büfzkesége. Én-is viaskodtam az ütközetekben; 's látom nevelkedő ditsőssségem'. Meg ne vefs, Emberek' vezére! erős az én karom, és dárdám. Térj-meg inkább barátidhoz, 's az Ifjakat engedd verekedni. — Miért sebheted lelkemet, mondá Kleffzámmor vifzontag, fzemei könyvbe borúlván? Nem refzket az én karom az öregség miatt: forgathatom még kardomat. Fingálnak láttára fzalaudgyak-e? annak láttára, a' kit lelkem fzeret? Tengernek Fija! soha sem fzaladtam én még. Emeld-fel hegyefs kopjádat! —

Úgy víttak, mint két tsatázó fzelek a' haboknak forgatása végett. Kárthon, hibáztatta dárdáját; mert még mindég azt vélte, hogy Moina' férje lehet ellenségében. El-törte Kleffzámmornak fényes dárdáját; 's meg-fofztotta villogó pallossától. De midőn meg akarná kötözni, ki-rántya dákossát Kleffzámmor, 's meg-sejtvén Kárthonnak fedezetlen óldalát, mélly sebet ejt rajta.

Fingál látta Kleffzámmort le-dőlni. Fel-rándúl zörgő fegyverében. Hallgatva állott jelen-létében a' tábor: mindnyájoknak a' Királyra lévén fzemeik függefztve. Úgy jött-le, mint a' zivatarnak zúgása, minek előtte a' süvöltő fzelek érkeznek. Hallya a'

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Vadáſz a' völgyben, 's ſzaladva keresi bátorságát a' kö-ſziklák között.

Mozdúlatlanúl állott Kárthon a' maga' helyén. Vér buzog ki-nyíltt óldalából. Látván a' Királyt érkezni, ditsösség' reménnye kelt-fel lelkében. *v*) De meg-halaványodtak artzáji: le-bomlott haja vállára terjedett: sisakjá hajladozott a' fején. Meg-fogyatkozott testi erejében; de tántoríthatatlan vólt a' lelke.

Meg-látta Fingál a' Bajnoknak vérit, 's viſſza-tartóztattya fel-emeltt dárdáját. „ Add-meg magadat, pallosok' királlya! véredet látom. Hatalmas valál a' viadalban; soha sem fog el-múlni ditsősséged." — 'S te vagy-e hát az a' nagy-hírű Király? viſzontozá a' kotsin-hordoztatott Kárthon. Te vagy-e a' halálnak ama' lángja, a' Világ' Urainak félelme? De! mit kérdem én azt? Lám ollyan ő, mint a' hegyekről-ſzakadó zápor; erős, mint a' sietö folyó-víz; sebeſs, mint az égen-fellengezö sas. Vajha veled víhattam vólna, hogy fennyen-hangzott vólna nevem az énekben! hogy majd a' vadáſz, síromat látván, azt mondaná: „ Ez, a' hatalmas Fingállal viaskodott! „ — De ditsösség nélkül kell Kárthonnak meg-halni; csak gyengékre veſztegette erejét.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Nem, nem fogſz ditsösség nélkül meg-halni! ſgy felel az erdös Morvának Királlya. Oh Kárthon! ſzámosok Fingálnak Bárdussai; 's az ö énekeik által-jutnak a' következendö idökre. A' jövendö eſztendöknek gyermekei hallani fogják Kárthonnak nevét, midön az égö tölgy-fa körül ülvén, a' régi Világnak énekivel töltik az éjjelt. *w*) A' mezöben heverö Vadáſz hallani fogja a' fülében sohogó ſzellöt, 's fel-emelvén ſzemeit, azon kö-ſziklát nézni, hol Kárthon el-esett. Fijához fordúlván ekkor, mutatni fogja a' helyet néki, mellyenn a' Hatalmasok víttak: „ Itt verekedett Balklútha' Királlya, ki, mint ezer folyó-víz, olly-erejü vólt. „

Örömre derült Kárthonnak artzája. Fel-emeli még egyſzer nehéz ſzemeit. Fingálnak nyújtya pallossát, hogy, fel-akaſztatván hajlékiban, fenn-maradna Morvában Balklútha' Királlyának emlékezete. — Vége lön a' tsatának; mert a' Bárdus már békességet éneklett a' mezöben. Öſzve-gyülnek a' Vezérek a' haldokló Kárthonhoz, 's sohajtozva hallgattyák beſzédit. Hallgatva támaſzkodnak dárdájikra, míg Balklútha' Királlya beſzéll. Suhogva lebegett a' haja a' ſzellöben; ſzava ſzomorú vólt, és erötlen.

Morvának Királlya, mond Kárthon, pállyámnak közepette kell el-esnem. Idegen sír fogad-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

gya-el, ifjúságában, Reuthámir' utólsó tsemetéjét. Gyáſz uralkodik Balklúthában; 's bánatnak árnyéki Krathmóban. De emeld-fel emlékezetemet Lóra' partyain, hol Atyáim laktanak. Talán meg fogja Moinának Férje az el-esett Kárthont siratni.

Által-hatották ſzavai Kleſſzámmornak ſzívét. Meg-némúlva rogyott-le fijára. Búba-merülve állottak körülötte a' seregek: semmi hang sem hallik Lórának vidékin. Le-ſzállott vólt már az éj, 's Keletről nézett-le a' Hóld a' bánat' mezejére: mégis merön állottak; mint-ſzintén Gormálnak hallgató erdője, minek-utánna a' tsatázó ſzelek meg-ſzüntek, 's komor öſz lepi a' térséget.

Három nap' tartott Kárthon felett a' siralom. Negyedikre meg-hólt az attya. Amott feküſznek-eggyütt a' kö-ſziklának ſzükebb üregében; egy komor Lélek örzi sírjokat. Gyakran meg-jelenik ott a' ſzépséges Moina; midön a' Napnak súgári a' kö-ſziklák megé ſzállanak, 's árnyékok telepednek a' környékre. Ott jelenik ö meg, Málvína! de nem úgy, mint a' mí halmunknak leányi. Idegen-Orſzági az ö öltözete; 's mindenkor egyedül jár. x)

Fingál meg-ſzomorodott Kárthonnak halálán. Ünnepet parantsolt Éneklöjinek e' napra, valahányſzor a' ködös öſz viſſza-került. A' Bárdusok

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

többſzör meg-üllötték azon napot, 's imígyen ének-lettek a' Vitéznek ditséretére:

„ Ki jö olly süvöltve a' zajos tengerröl, mint „ az öſznek setét fellege? Halál reſzket a' kezé- „ ben! ſzemei, tüz-lángok! Ki ordítt erre-felé „ Lórának komor térségin? Kitsoda, hanem-ha „ Kárthon, a' pallosok' királlya? Miként húll a' „ nép! íme, hogy' jö, mint-ſzintén Morvának „ ijeſztö Lelke! De, ah! amott fekſzik a' tölgy- „ fáknak leg-ſzebbike, a' ſzélvéſztöl gyökeréböl „ ki-ſzakaſztva! — Mikor fogſz ismét, Balklútha' „ gyönyörüsége, Kárthon! mikor fogſz ismét fel- „ kelni? — Ki jö olly süvöltve a' zajos tenger- „ röl, mint az öſznek setét fellege? „

Így éneklettek a' Bárdusok a' gyáſz' napjaiban. Közbe-hárfáztam gyakorta én-is, 's éneket függeſz-tettem az énekhez. Szomorú vólt a' lelkem Kár-thonért, ifjúságának virágában esvén-el. És te, oh Kleſſzámmor! hol lakol te a' ſzelekben? El-felejtkezett-e sebéröl az Ifjú? Veled jár-e már most a' felhökben? — — Érzem a' Napot, Mál-vína! *y*) vezeſs nyúgodalomra. Talán meg-jelen-nek majd álmamban. Úgy tetſzik, mint-ha már-is valamelly gyenge suhogást hallanék felettem. Örömmel súgárol az Égnek világa Kárthon' sír-halmára: érzem, meleg van körülöttem.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Oh te, ki ott a' magasságban járſz, 's kerekségeddel Őseim' paizssához hasonlíttaſz: honnét vagynak a' te súgárid, oh Nap? honnét ezen örökös világod? Elő-jőſſz tiſzteletet-gerjeſztő ſzépségedben; 's leg-ottan el-tünnek az égről a' tsillagok; fagyosan és el-halványodva ereſzkedik a' Hóld a' Nyúgoti tengerbe. Te tsak egyedűl járſz, 's ki-is követhetne tégedet a' te futásodban! A' hegyeknek tölgy-fáji le-dőlnek: önnön magok a' hegyek-is el-enyéſznek az eſztendőknek jártával: a' nagytenger meg-árad, 's le-apad ismét: maga a' hóld-is el-tünik az égenn: egyedűl tsak te maradſz magadhoz eggyenlő, örvendezvén ragyogó futásodban. z) Mikor a' ſzélvéſz a' Világot éjjelbe boríttya; mikor a' mennykövek tsattognak, 's a' villámok kereſztbe forognak: akkor te tellyes ſzépségedben nézſz ki a' felhőkből, 's nevetſz a' ſzélvéſzre. De Oſſziánnak hijába' nézſz: mert ő nem láttya többé súgáridat: nem láttya, mikor arany-hajad a' Keleti felhőkre foly: sem, mikor a' Nyúgoti kapukról ragyogſz. De talán te-is tsak ideig-tartandó vagy, 's végeket érik a' te eſztendeid-is. Alunni fogſz a' felhőkben, nem hajtván a' reggelnek serkentő ſzavára. Örvendezz tehát, oh Nap, ifjúságod' erejében! Komor az öregség, és kedvetlen; hasonlítt a' Hóldnak homályos világához, midőn ſzakadozott

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

dozott felhőken néz-le, 's köd telepedik a' halmokra; az éjſzaki ſzél süvölt a' térségen, 's úttyának közepette el-fagy a' Bújdosó.

BATSÁNYI.

Jegyzések Kárthonhoz.

a) *Lóra*, egy pataknak, *Garmallár* pedig eggy erdös hegynek neve, Szelma' várossa mellett.

b) Szükséges itt az Olvasónak tudni, hogy Oſſzián az öregség miatt el-veſztette ſzeme' világát; és azért kérdezi kedves vezetöjétöl, ha *láttya-e a' bokros-tetejü kö-ſziklát?* 's a' t.

c) Úgy vélekedett az akkori Világ, hogy a' ſzarvasok láttyák a' halottaknak lelkeiket. Még ma-is azt hiſzi a' köz nép, hogy a' lovak 's egyéb állatok, ha minden tudható ok nélkül meg-ijednek, lelket látnak.

d) *Kóna.* Egy völgynek neve, Szelma mellett. (Szelma, Fingálnak, Oſſzián' áttyának, királyi lakóhelye, 's az orſzágnak fö-várossa vólt.)

e) *A' Világnak Királlya.* A' Római Csáſzár. — Ez az ének az eredeti nyelven lantos versben készíttetett. Szokása vólt Fingálnak, Bárdussait énekelve elöre küldeni, midön valamelly hadakozásból viſſzatért.

f) Viaſz-gyertyák, mellyeket a' Római tartományból a' többi zsákmány között hoztanak.

g) Tengeri tsigákból ittanak. A' tsigákról gyakran van emlékezet, és mindenkor vendégeskedés értetödik általok.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

h) Morna. Fingálnak annya, Kleſſzámmornak pedig testvér húga vólt.

i) Így mondgya Virgilius a' paripáról *Lib. XI. Aeneid.*

— — — *adrectisque fremit ceruicibus alte*
Luxurians, luduntque iubae per colla, per armos.

k) Kleſſzámmornak elö beſzéllése már magában-is igen ſzép és jeles; de még inkább ki fog ez majd a' költeménynek végén tetſzeni. Az Olvasó (az Olaſz Fordíttónak jegyzése ſzerént) éſzre-vehetetlenül mind arról tudósíttatik, a' mit ſzükség-képpen kell tudnia a' végett, hogy a' történetnek ki-menetelére el-kéſzíttessék.

l) Így mondgya Virgilius (*Lib. VI. Aen.*) Éneásról és Dídó' lelkéröl:

— — — — *Agnouit - per vmbram*
Obscuram, qualem primo qui surgere mense
Aut videt, aut vidisse putat per nubila Lunam.

m) Morva. Oſſzián' Hazájának neve. Így nevezettek hajdan Skótziának Éjſzakra-hajló Nap-nyúgoti réſzei közönségesen.

n) Itt Poétai tüzbe jö Fingál. Az Irlandiai Történet írók (úgy mond *Macpherson*) nagyon ditsérik Poétai tálentomáért, a' jövendö dolgoknak elöre-látásáért, és törvény-tévöi böltseségéért. — A' mi Balklútha' el-romlásának le-írását illeti: ezt öſzve-hasonlíthatni Izaiás' 13. réſz. 21. vers., hol ezen Próféta Babilon' veſzedelmét jövendöli; és 34. réſz. 53. vers., hol Iduméa' romladékiról vagyon ſzó.

o) Mert oda ſzokták Öseiknek fegyvereiket felaggatni.

p) Illy egy jelet küldött Zevs Agamemnonnak (Íliás' XI-dik könyvében) az ütközet elött.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

q) Lásd Jerem. 46. rész. 3. vers.; és Iliás' II-dik Könyv. hol Agamemnon a' többi között imezt mondgya:

Hastam acuat sibi quisque; tegat quo corpora, scutum Aptet. &c.

r) A' régi Skótziaiaknál szokásban vólt, vendégeikkel fegyvert tserélni, a' melly ostán barátságoknak jeléül gyermekeikre maradt, 's sokáig fenn-tartatott.

s) Fingál nem tudgya még itt, hogy Klesszámmor Kárthonnak attya.

t) Kárthon azt gondollya, hogy bújában keresi Klesszámmor a' halált.

u) Nevét, az ellenségnek meg-mondani, annyi vólt az akkori vitéz idökben, mint a' viadalt szemlátomást kerülni; mert, ha ki-tudódott, hogy a' két ellen félnek ösei jó barátok vóltak, leg-ottan meg-szünt közöttek az ellenségeskedés. Innét régenten a' félénk emberröl azt szokták tsúfságból mondani: *ollyan ember, ki a' maga' nevét az ellenségnek meg-mondgya.*

v) Ennek két értelme van: vagy az, hogy Kárthon ditsösséget reményl Fingál' el-estéböl, vagy a' tulajdon magáéból Fingál' keze által. Ez az utólsó hihetöbb, mint hogy már meg van sebesítve.

w) Nem régen szüntek-meg az Éjszaki Skótziában ünnep-napokonn egy vastag tölgy-fát égetni, mellynek neve az ottani nyelvenn imígy van: *the trunk of the Feast.* Az idö olly tiszteletessé tette ezt a' szokást, hogy az al nép félve hagyott-fel rajta.

x) Mint-hogy ö Británniai vólt.

y) Emlékezzék-meg az Olvasó, hogy Ossián nem lát.

z) Lásd a' 18. Zsólt. 6. vers.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

IX.

BESZÉD,

Mellyet néhai G. KÁROLYI ANTAL, Szatmár Vármegyei Fő Ispány, 1784. eſzt. Kis-Aſſz. Hav. első napj. a' ſzék-újjíttás előtt az egybe-gyültt Rendekhez tartott.

Tekéntetes Rendek!

MELLY nagy, melly valóságos, és érzékeny légyen örömem e' mái naponn, a' midőn ezen Ns Vármegyének Rendeit, illy ditső munkálkodásra, ú. m. törvényes Szék-újjíttásra, illy nagy ſzámmal, illy vídám erőben, illy egyenes ſzívvel öſzvegyűlve látnom 's tiſztelnem, ſzerentsém van; ki-ki, ha tsak nevemet isméri-is, el-hiheti. Mondom — a' ki tsak nevemet isméri-is, el-hiheti. Mert ugyan-is: minden alkalmatosságban vídám ſzemmel néztem édes Nemzetemet; betsűltem, tiſzteltem, ſzerettem.

Én úgy vélem, Tek. Rendek! hogy főbb bóldogságink közzé ſzámlálhattyuk azt, hogy még Isten' jó-vóltából hajdani törvényes ſzokásunk ſzerént, mí-magunk (a' kik egymást közelebbről ismérjük) válaſzthatunk köz dolgaink' el-rendelésére elől-járókat 's kormányozókat, űgyeinknek tökél-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

etes és serényebb el-végzésére alkalmatos bírákat az el-intézett dolgoknak végbe-vitelére gyorsantellyesíttõ tiſzt-viselöket.

Ha tehát minden igaz törvény az Örökké-való Böltseségnek mint-egy képe; ha édes Hazánknak arany ſzabadsággal virágzó törvénnyei-is arra a' végre kéſzíttettek-el, hogy a' nagy Isten' ditsöſsége nevekedgyék, ſzabadságunk fenn-tartassék, az egéſz Nép az õ Királlyához engedelmes hívséggel, ſzeretettel kaptsoltassék, a' gyengébbek az erövel 's hatalommal viſſza-élõk' agyarkodása 's dúlása éllen védelmeztessenek, az árvák, özvegyek gyámolíttassanak, és a' tökélletlenség meg-zabolóztassék, ki-irtassék: melly egyenes ſzívvel, melly jól meg-gondoltt itélettel kelletik a' válaſztásban azokra voksolnunk, a' kiknek tökélletes életek 's buzgóságok által a' nagy Isten' ditsöſsége gyarapodgyék; eleven hívségek által a' ditsöſsségesen orſzágló Fels. Urunkhoz tartozó hív, engedelmes ſzeretet, az egéſz Népnek ſzívében gyökereztessék; bölts és egyenes itéletek által az igazság ki-ſzolgáltassék; serény 's elõre-látó munkálkodások által a' köz dolgok, rendelések, tökélletesen végbe-vitessenek? Méltó léſzen tehát a' mai naponn örömem, ha én mind ezen elõ-ſzámláltt ditsöſsége végekre vezethetem, segíthetem a' Nemes Vármegyét.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Már huſzon-hat eſztendős Fő-Ispányságomban meg-öſzülvén, bátran ígérhetem a' T. Rendeknek, hogy, kötelességem ſzerént, ollyan ſzeméllyeket adok elejekbe a' válaſztásra, 's, a' mint ſzoktuk mondani, *kándidálok:* a' millyeneket a' Törvény rendel, és, minden dolgokat körül-nézvén, alkalmatosoknak itélhettem. Ezt-is rettegve tselekſzem; mert tudom, melly nagy léſzen Isten előtt ſzám-adásom, ha hívatalomban igazán el nem járok. Azért a' válaſztásban-is hasonló figyelmetességet, egyenes ſzívet, ígérek magamnak a' Tek. Rendek' réſzéről; mert tudgya kiki, hogy egy léſzen ezen dologban mind a' *Kándidálónak*, mind a' Válaſztónak ſzám-adása.

Szóllok már azokhoz, kik a' tiſztségeket fel-vállallyák; — hívatalomból ſzóllok, — intem-is mindnyájokat: hogy, mivel magát kiki jobban ismérheti, mint én, tehát ſzámot vessen magával, minek-előtte a' tiſztséget fel-vállallya: vagyon-e elég-erős ſzíve, hogy az igazságot minden alkalmatosságban minden ſzeméllyválogatás nélkül ki merje mondani? vagyon-e elég arra-valósága 's kéſzsége, hogy tiſztiben híven és serényen el-járjon? mert én, hívatalom ſzerént, mind a' rendes függést, mind a' hív és serény tiſztviselést pontra meg fogom kívánni.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Talán több és rendesebben öſzve-ſzedett ſzókkal kellett vólna mind ezeket a' T. N. Vármegyének eleibe tennem, — ha a' puſzta ſzó tökélletességre indíthatna bennünket. De úgy tetſzik, hogy illy emberséges, egyenes-ſzívű, Haza-ſzerető Magyaroknak eleget mondottam.

X.

RÉGI MAGYAR TÖRTÉNETEK.

(Elsö MÁRIA' Magyar Király' életének folytatása. Lásd az elöbbi Negyed. 188. öld.)

Az Öregeknek élete tsak egy gyenge haj-ſzálon függ, mellyet leg-kissebb eröltetés-is könnyen ketté ſzakaſzt. Mennél bizonyosabban el-tünt a' múló idövel Lajosnak reménysége-is, hogy még valaha férjfi örökösse lehessen: annál inkább emlékeztették ötet hanyatló napjai, Leányának (Máriának) el-jegyzésére. Számos követeket küld azért Károly Csáſzárhoz, kik a' már elöre meg-esett végezés ſzerént Zsigmondot Magyar-Orſzágra le-hozzák; és Zsigmond, minek-elötte gondolták vólna, Budára érkezett ſzeréntsésen. Melly hűséges Magyar nem érzette vólna ekkor Lajos' atyai ſzívének

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

örömmel-tellyes indúlatit, midön a' kellemetes Ifjat elöſſzör meg-látván, egy kezével öſzibe-elegyedett hoſſzú ſzakállát álla alá tsapta, a' másikkal válaſztott vejét dobogó mellyéhez ſzorította! midön, sürü tsókjai utánn könyvekben lábbagó ſzemeit az egekre fel-vetvén, a' mennyei Atyához fohászkodott, hogy Zsigmondot ſzámos férjfi gyermekekkel áldgya-meg; a' miért ő olly haſzontalanúl esedezett vala! Ament mondott reá az egéſz jelen-lévö Magyarság; és kevés napok múlva elmentek Nagy-Szombatba.

Mária már ekkor 13-dik eſztendejébe fordúlt. Szelíd és valóban ártatlan, de még-is elég idös már arra, hogy a' ſzerelemnek, vagy-is inkább hajlandóságnak elsö kedves indúlatit érezhesse. Zsigmondot a' 15-dik tavaſz ékesítette-fel az ifjúságnak mosolygó rózsájival, 's adott eleven tekéntetébe eggy olly terméſzeti kedvelltetést, melly a' leg-elsö látásra éſzre-vehetetlenül meg-nyerte az embernek ſzívét. Külömben termetére nézve már ekkor-is elég magas; ép-testü, és erös-alkotású. Fel-tételében és fogadásában állhatatlan, indúlatinak minden tartózkodás nélkül engedelmeskedö, a' jóra és roſſzra eggy-aránt egéſz a' mértékletlenségig hajlandó, és már gyermek-korában éppen az, a' millyennek késöbb tselekedetei fogják mutatni.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Sokat ártott erköltseinek az attya' iránta való lágysága; kivált a' miólta Mária' férjéül-való válaſztása utánn kebelébéli ſzerelmesse lett. De sokkal többet ártott még, eggy az Udvarban lakó el-fajúltt Olaſz Úrfinak példája, ki az óltár elöttt ſzentnek és buzgónak mutatta magát, de a' templomon kivül Vallás- és Isten-tagadó; ki ellenségének ſzembe nyájas és édes, háta megett a' halálig üldözni kéſz; külsö-képpen tsendes, de valaki ellen való haragjában a' boſſzú-állás utánn-is engeſztelhetetlen; ki tsak a' maga' kívánságinak bé-töltését tartotta leg-főbb bóldogságnak; és a' ki mind azt, a' mi az emberiség elött ſzent, az irgalmasságot, ſzelídséget, és ártatlanságot, ki-nevette. Ollyan az éretlen ifjúságnak a' roſſz példa, mint a' gyenge ſzöllö-ſzemnek a' ragya. Ritka elme, ritka ſzív, mellyet meg nem vestegetne; és a' melly inkább idegenséget, mint kedvet, kapna iránta. Zsigmond-is mind azokat tanúlta-meg ettöl az Olaſztól, a' mellyeknek örökké-való homályban kell vala maradniok elötte. Egynehány alkalmatosság nevelte benne a' rendetlenségre hajlandó indúlatot; és az idö, a' mint több-több ſzabadságot kapott, terméſzetévé változtatta.

Az elsö tekéntet, a' mint Zsigmond és Mária meg-látták egymást, meg-határozta mind a' kettö-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nek örökös bóldogtalanságát. Ki nem tudgya, melly sok függ attól a' ſzem-pillantástól, a' mellyet eggy Iſjú valamelly Leányra vet leg-elöſſzör? melly nagy hatalmat vegyen az elsö itélet az embernek ſzívén, 's mint uralkodgyék benne tsak-nem élete' fogytáig? Ah! örökre el-törölhetetlenek az illyetén elsö bé-hatások a' ſzerelemnek dolgában! A' gondatlan ifjúság tsak arra hallgat egyedül, a' mi ſzemeinek meg-tetſzik, és külsö érzékenységeit tsiklándoztattya; de a' késöbbre meg-értt okosság és értelem sem tud ezen elsö hajlandóságon változtatni, melly ezer bóldog érzések között, sok eſztendök múlva-is, ismét meg-újjúl. El-múlik a' ſzerelem sokſzor, midön az elsö kedves képnek viſſza-tértt emlékezete a' tsalárd ſzívet még-is gyönyörködteti. Zsigmondnak éppen nem tetſzett Mária. Maga ſzép lévén, nem kapott semmi más egyében, mint igen ſzembe-tünö ritka ſzépségen; és az ö tüzes elevensége igen kevés meg-eggyezést talált a' ſzelíd Máriának tsendes erköltsével. Borbára' ſzépségére nyílt-meg Zsigmond' ſzíve. Édesdeden ſzítta-bé azon súgárokat, mellyek annak kellemetes artzájiról tündöklöttek; de sokkal jobban tudta magát tettetni, mint-sem hogy azt, a' mit kebelében Borbáráért érzett, Máriának ne hazudta vólna. És Mária, azon elsö ſzerelmes te-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

kéntetre, mellyel ártatlan érzékenységeit meg-tsalta, az első kéz-szoríttás utánn, melly szemérmes artzáját szokatlan el-pirúlás' tüzével bé-borította, soha többé el nem felejthette Zsigmondot. Zsigmondról gondolkozott szünetlenül; ezerszer meg' ezerszer ötlött elméjébe a' ruhája, mellyet viselt, test-állása, maga' viselete, szája' mozdúlása, ha valamit szóllott, karjai' ki-terjesztése, midőn kezét meg-tsókolta, és nyájas pillantása, mellyel szíve' nyúgodalmát meg-vesztegette. Alig várta öszvekeléseket, hogy eggyütt-keressék a' madár-fészkeket; hogy szüntelenül eggyütt-üllyenek valamelly magános hárfa' hangja mellett. Zsigmond Borbárával múlatta magát; és Mária tsak úgy jelent-meg néha-néha képzelődésében, mint midőn valamelly test utánn az árnyékot minden illetődés nélkül észre-vesszük.

Kinek jutott vólna eszébe, még tsak kételkedni-is, hogy Zsigmond és Mária szívesen ne szeressék egymást? Úgy-is közönséges gyarlósága ez az emberi szívnek, hogy a' mit valóban kíván, azt mint egy már meg-esett dolognak tartsa, úgy hogy többé annak bé-tellyesedésében még tsak kételkedni se szeressen. Még a' külömben szemes Gara Istvánné-is, ki részre-hajlás nélkül vígyázott minden leg-kissebb mozdúlásra-is, nem talált semmit,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

a' mivel meg nem elégedhetett vólna. Lajos nem tartóztathatta öröm-könyveit, mellyek meg-indúltt ſzívéböl tiſzteletes ſzakállára le-görgöttek. Erzsébet Királyné, ezen rövid ſzempillantásban egéſz ſzerentsés házassági életét meg-jelenni látván, fennſzóval zokogott; és a' Vének, kikben a' jól-tévö képzelödés elsö ſzerelmeknek bóldog emlékezetét elevenen meg-újjította, le-sütött fövel, mélly megilletödéssel állottak az ifjú fejedelmi pár körül. Szent látás! Lajos, leánya' jövendö-béli bóldogságának ezen ſzerelmetes képével ſzállott koporsójába. Erzsébetet meg-tanította a' bölts idö, melly ki-tanúlhatatlan légyen az embernek ſzíve.

Még egynehány napokig múlatott ez-utánn a' Királyi Udvar Nagy-Szombat' Várossának barátságos környékiben. Lajos örömmel engedett magának egy két nappal többet, mind azért, hogy terhes foglalatosságitól meg-pihennyen, mind hogy ſzerelmetes leányának ártatlan társalkodásában tovább gyönyörködhessék. A' Királyné az Apátzákkal, Máriával, és Gara Istvánnéval múlatta magát; 's, kegyes Aſſzony lévén, leg-több idejét a' templom' sekrestyéjében töltötte. Az Udvari Nemes Ifjúság, idejéhez 's neveltetéséhez képest a' vadáſzatot kedvellvén, a' körül-belöl lévö magas bértzek' erdejiben lövöldözte az özeket, ſzarvaso-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

kat, 's gazdagította a' királyi konyhát. Zsigmond keveset lehetett reggel Máriával; a' hoſſzas imádkozás nagy réſzét el-vette a' délnek; és kiki tartozott itt-is, eleibe-adott kötelességeit el-végezni: Mária a' gazd'-aſſzonyságot, Zsigmond a' fegyverfogást és forgatást. Csak a' vékony fölöstökömözés mellett jöttek-öſzve, midőn az egéſz Királyi Udvar fenn-állva sajtot és kenyeret kézből falatozott; ellenben az egéſz del-utánni időt egymás' társaságában tölthették, vagy az Apátzák' magános kertyekben, vagy a' Város alatt fekvő gyönyörű pázsinton fel 's alá sétálva.

A' vídám tavaſzi napok annál inkább fel-nyitották Máriának édes indúlatokra hajlandó ſzívét, a' Zsigmond iránt való ſzerelemnek érzésére. Miólta Zsigmondot meg-látta, tiſztábban hasadt néki a' hajnal, derülttebb vólt a' reggel, mosolygóbbak az illatozó virágok, és kellemetesebb a' madarak' tsevegése. Az-ólta örömestebb nézte az apró követseken fel-akadtt víznek ſzökdösö kis habjait, a' tarka baratzk-fák' fakadásit; ſzívesebben imádkozott, soha sem ſzerette jobban Gara Istvánnét, és nem érzett méllyebb tiſzteletet felséges ſzüléji iránt. Jól látta Garáné Mária' ſzívének változásait, ſzerelme' nevekedését; igazán örvendezett rajta, 's kívánt hasonló érzékenységeket Zsigmondnak-is.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Örömmel nézte vólna, ha a' sétálás közben különösen társalkodott vólna Máriával, 's nyilvábban mutatott vólna szerelmet iránta. De Zsigmond egy szempillantást sem akart el-veszteni, mellyet kedves Borbárája mellett el-tölthetett; és Gara Istvánné reszketve látta már most kétséges félelmének bé-tellyesedését; látta a' jövendö idöt fekete ábrázatban meg-jelenni elötte; látta mind azt, a' mi Mária elött olly sokáig titokban maradott, 's annál inkább reszketett, mivel nem segíthetett rajta.

Minek-utánna tehát buzgón meg-tsókolgatták vólna a' szent ereklyéket, 's az Apátzákat juhokkal, barmokkal, 's egyéb konyhára-valókkal és húsz arany-forintokkal gazdagon meg-ajándékozták vólna: vissza-tére az egész Királyi Udvar Nagy-Szombatból, 's el-vivé magával Zsigmondot-is Budára; hogy a' Magyarok' szokásit, törvénnyit, és a' katonaságot meg-tanúllya. Felette nehezen esett az öreg Királynak, kedves leányától meg-válni. A' Királyné három-rendbéli tsókjai utánn háromszor tsókolta-meg újra Máriát, és még sem ereszthette-ki ölelö karjai közül. Mária hallgatva, de ezer jó kívánságokkal tellyes szívvel kísérte kedves szüléjit a' hintóig; és, a' mint el akart töllök bútsúzni, egy belsö nyughatatlanság meg-akadályoztatta

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nyelvét a' dadogásig. Zsigmond' látására, ki utóllyára ült-fel a' hintóba, egészlen meg-némúlt. Földre függesztvén szemérmes artzáját, könnyen meg-engedte kezeit tsókolni az álnok Zsigmondnak, ki az-alatt lopva még-is Borbárára tekéntett. De, a' mint a' Királynak szavára „ Isten hozzád, édes leányom! „ a' kotsis, meg-tsapkodván paikos lovait, sebessen el-nyargalt vólna: úgy állott reszketve, mint a' magasra fel-nőtt szekfű-szál, melly, hirtelen el-rántatván mellöle támasztó-vesszeje, remegve ingadoz. Egy meg-nevezhetetlen érzékenység foglalta-el szívét. Sokáig nem mozdúlhatott-meg álló-helyéböl, 's érzékenységei' terhe alatt annál inkább szenvedett, mivel a' jól-tévő könyvhúllatások nem segítettek szíve' szorongatásán. Gara Istvánné mint-egy magán kivül vitte-vissza a' klastromba; szánakodott állapottyán, 's a' magáénn-is, hogy ő soha a' szerelemnek sem édességét, sem szomorúságát nem érezhette. Vén ember vólt Gara István akkor-is, mikor őtet nékie feleségül adták; az ország' terhes gondgyaitól meg-rántzosúltt tekéntetében nem vett észre soha semmi szerelmet-jelentő pillantatot; az-előtt más Ifjat nem ismért, és most tsak Mária' társalkodásával kellett ki-pótolnia 's el-felejtenie a' szerelem' gyönyörűségeit, mellyekre mind ifjúságára, mind kelle-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

metes ſzépségére nézve méltán ſzámot tarthatott vólna.

Mária, bé-lépvén ſzobájába, mellyben Zsigmondot leg-elöſſzör látta, el-fakad sírva; és sem Gara Istvánné barátságos vígaſztalásival, sem a' Fejedelem-Aſſzony a' Szentek' fájdalminak elö-beſzéllésével, nem ſzüntethették-meg zokogásit. Tsak akkor, midön a' meg-búsúltt terméſzet bö könyvhúllatásokkal enyhített fájdalmain, tsak akkor ſzüntmeg nehéz sirásától, 's hármaztatta sohajtásit. Ah! mert soha sem ért még illy ſzomorú napot! A' midön a' Nagy-Szombati klastromba küldettetett, Gara Istvánnénak ſzíves barátságában könnyebben el-felejtette ſzüléjitöl való elsö meg-válását; de a' Zsigmond' el-távozása által ſzívében ejtett ürességet nem pótolhatta-ki senki' barátsága. Hijába ſzabadította-fel a' Fejedelem-Aſſzony az Apátzákat egéſz napra klastromi kötelességeik alól, hijába adott laptát kezeikbe, hijába hajtatta-bé a' bárányokat: Mária semmiben sem találta kedvét. Tsak a' magánosságot óhajtyák a' bóldogtalanok és ſzerelmesek, kik a' tsergedezö patakokkal 's a' lengedezö ſzellökkel leg-ſzívesebben közlik titkos panaſſzokat. Mária soha sem vólt víg-kedvü, 's a' mint Zsigmonddal eggyütt ſzüléji el-mentek, elveſztette kevés terméſzeti elevenségét-is. Egy

vala-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

valamelly ſzívét-ſzoríttó nehézség erzéketlenné tette minden örömhez, és komor kedvetlenség borítottabé egéſz ábrázattyát. Le-sütött fövel ült párnaſzékén, mélly andalodásba merülve. Nem fájt semmi teteme, semmi baját, semmi testi nyavalyáját nem érzette, nem haragíttotta-meg senki; a' ſzüléji' el-menetelét sem ſzenvedte már olly nehezen: még sem vólt semmihez-is kedve. Ha imádkozott, ſzüntelenül tétováztak gondolati; ha a' kertbe ment, vagy valamelly munkához fogott, töstént meg-únta magát; neheztelt, ha mást vígadni vagy nevetni látott; eméſztödött magában, ha meg-ſzóllíttották; minden érzékenység nélkül hallotta a' tavaſzi bárányok' bégetését, a' madarak' hangitsálását; el-felejtette meg-étetni galambjait, meg-öntözni virágjait: 's még sem tudta ſzegényke, hogy ſzeret. Leg-súlyosabban az esett néki, ha a' Fejedelem-Aſſzony, eggyügyü buzgóságból, a' Szentek' ſzenvedésivel kezdte vígaſztalni. Legkissebb hasonlatosságot, vagy meg-eggyezést sem talált a' Mártíroknak fájdalmai és a' maga' ſzívének érzékenységei között: ellenben mindgyárt el-pirúlt, ha valaki Zsigmondot találta említteni; Zsigmondot, a' ki, ha mindenröl el-felejtkezett-is, ſzüntelenül elméjében forgott, a' kiröl-való gondolkodásában aludt-el, és a' kinek emlékezetével serkent-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

fel. Még-is titok vólt magának ez a' ſzerelem. Valóban nem tudta belsõ nyughatatlanságának okát és eredetét, noha mindenkor leg-örömestebb' nézett arra a' helyre, a' hol Zsigmond leg-elöſſzör kezeit meg-tsókolta; a' hol bóldog ártatlanságának nyúgodalmát tudtta-nélkül el-veſztette. De miképpen-is merte vólna egy 13. eſztendõs, a' klastromnak tudatlan kõ-falai között nevelkedett leányka, olly helyen, hol a' ſzerelmet 's minden terméſzeti hajlandóságokat, mint egy kárhozatos vétket, fekete ſzínekkel festettek-le elötte; mi-képpen merte vólna magának meg-vallani, hogy ſzeret? A' nyelvén hólt vólna el ez a' vallás-tétel, és a' ſzemérem miatt meg-repedt vólna artzája.

Borbára sem vólt már gyermek, hogy Máriának ſzemmel-látható nagy változását, és Zsigmondnak iránta való kedvezõ figyelmetességét, éſzre ne vette vólna. Érzette-e azonban éppen azt magában, a' mit Zsigmond tölle nem titkolhatott, nehéz meg-itélni. Az bizonyos, hogy valamint Mária' terméſzetével az övé éppen öſzve nem illett, és a' Zsigmond' 's maga' tulajdon elevensége között sokkal nagyobb hasonlatosságot 's meg-eggyezést talált, úgy napról napra idegenebb lett Máriához. Itéletet tenni nem tudó, a' jövendõkkel keveset gondoló, gyermekségének ártatlan idejében

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

édesdeden múlatta ugyan magát Máriával. Egymásra szüntelen' szükségek lévén, hosszas czeremonia nélkül, könnyen-is meg-eggyezhettek a' játékonn; és valamint-hogy eggyik sem ismért közülök senkit-is mást, a' kit jobban szerethetett vólna: úgy tökélletesen 's minden ki-fogás nélkül meg-elégedett a' társasággal. Mária, leg alább, soha sem felejthette-el ezen gond nélkül töltött jó napjait; tsak emlékezetekért-is mindenkor szerette Borbárát, és még az-utánn-is, midön halálos ellenségévé lett, nehezen esett néki, néhai jó barátnéját kárhoztatnia. De mindenkor-is vígabb vólt Borbára, hogy-sem Máriának-is több vídámságot ne kívánt vólna, sokkal elevenebb és állhatatlanabb, hogy-sem az eggyenlő természet' eggyügyű múlatsági eltörölhetetlenül bé-hatottak vólna szívébe. Gyermek-korában-is sokszor kotzódott Máriával, ha ez ő-nállánál hamarább el-hagyta a' futkározást; és örömestebb' játszott a' tarka követskékkel, ha szokszor egészlen félbe szakasztván a' játékot, bé-ment Gara Istvánnéhoz. A' mint nevekedett, és már mindeniknek hajlandósága a' múlatság' nemeiben külömbözött, úgy hogy gyakorta két-felé-is vontak; annál több-több okat talált naponként az idegenkedésre. A' mint, idejével eggyütt, értelme 's tüzes elevensége jobban ki-fejtődött, és tsinta-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

lanságaiban Mária' réſzéröl nem tsak helyben-hagyást nem talált, hanem több ízben meg-is akadályoztatott, söt néha bé-is vádoltatott: illyenkor gyakorta fél-nap'-is nehezteltek egymásra. Főképpen pedig a' miólta, Mária Zsigmondat megſzeretvén, Borbára az ő andalgásait, titkos ſzomorúságát, és gyakor sohajtásait tsak ki-nevette vólna; egéſzlen el-idegenedtek egymástól. Borbárának halál vólt, a' klastromban tovább lakni. Sokkal nagyobban-is útálta annak ſzoros fenyíttékét, mint-sem hogy ſzabadabb életet ne kívánt vólna. Tudta, hogy, eggyetlen egy leány lévén, az édes annyától mindent meg nyerhet. Hallotta a' Budán gyakorta meg-történni ſzokott múlatságokat, az Udvari bolondnak tréfájit, az aranyos ruhákba öltözött ſzép Ifjaknak viaskodásokat, a' hegedü-ſzónál való tántzokat, a' lármás vígasságokat, mellyek az udvari életet követni ſzokták. Ez vólt az ő hajlandóságihoz illendő múlatság, nem a' Szentek' *Legendája*. Erre a' ſzabad életre vágyakodott ő ſzüntelenül; és a' leg-első keserves izenetre, mellyet halálos únalma felöl az annyának tétetett, könnyen ki-dolgozta az attya Lajos Királynál, hogy Borbára Nagy-Szombatból el-jöhessen, és Budán a' Királyné' ſzolgálattyába állhasson, az akkori idöhez képest emberséget tanúlni;

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

annyival-is inkább, mint-hogy Máriát sem akarták már fél-eſztendőnél tovább a' klastromban hagyni.

(Folytatása következik.)

XI.

A' MUZSIKÁRÓL.

(Lasd: *Sulzers allg. Theor. d. s. K. Art. Mus.*)

A' Muzsikának az emberi ſzívre való hathatós ereje.

HA ezek a' módok és eſzközök minden különös esetben okosan öſzve-kaptsoltatnak, és eggyes erővel a' Muzsika' tzéllyának el-érésére intéztetnek, a' muzsika-darab olly hathatósságot nyer, hogy az érzékeny lelkeknek leg-rejtekebb réſzeibe méllyen bé-enyéſzik, ºs azokban akármelly indúlatot nagy hevességre lobbant. Melly nagy légyen az említett módok által jól el-rendeltt és egy helyesen meg-béllyegezett egéſzbe öſzve-vontt hangoknak ereje, kiki, ha egy kevés érzékenysége vagyon, tsak azokból a' hathatós változásokból-is éſzre veheti, mellyeket az emberben a' külömb-féle tántz-melodiák, ha különös béllyegeik ſzerént helyesen vagynak kéſzítve, okozni ſzoktak. Lehetetlen ezeket a'-nélkül hallani, hogy az ember a'

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

bennek-uralkodó lélektöl el ne ragadtassék. Akarattya ellen arra kénſzeríttetik, hogy a' mit azoknál magában érez, azt a' testnek mozdúlásai és a' tagoknak külömb-féle vonogatásai által külsö-képpen-is kifejezze. Tapaſztalásból tudgyuk, hogy muzsika nélkül a' tánız nem sokáig tarthat: a' muzsika tehát a' testet mozgásra kéſzteti, és minden bizonnyal olly testi erövel bir, mellytöl a' mozdúlásra ſzolgáló inak meg-ragadtatnak. Igen lihetö, hogy a' muzsika által a' vérnek kerengését valamennyire meg-akadályoztatni, vagy ellenben elö-mozdíttani lehet. Ismeretesek a' történetek, mellyek némelly nyavalyákra nézve a' Muzsikának gyógyíttó erejét bizonyíttyák; és, jól-lehet ezekben sok ollyas tudósíttások találtatnak, mellyek a' mesékhez nagyon közelíttenek, az mind-az-által, a' ki a' Muzsikának test-mozdíttó erejét pontosabban meg-visgállya, leg-kissebbet sem kételkedik, hogy a' Muzsika némelly nyavalyákat meg-enyhíthet, némellyeket pedig meg-gyarapíthat. Hogy az ollyanokat, a' kik az eſzelösségben súlyosb nyavalygásokat ſzenvednek, a' Muzsika által valamennyire megſzelídítteni, az egéſzséges embert pedig olly hathatós indúlatra lehet lobbantani, hogy majd-nem a' dühösségnek leg alsó garádittsáig ragadtassék, senki okosan nem tagadhattya.

Ki-tetſzik ezekböl, hogy a' Muzsika a' hathatósságra nézve a' többi Mesterségeket mind fellyül-haladgya; mivel egytöl sem tapaſztallyuk, hogy a' ſzívet olly sebessen és olly ellent-állhatatlanúl meg-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ragadná. Nem említtem én itt a' Görögök' régi *Pæannyainak*, vagy akármelly rendetlen öröm-kiáltásnak ki mondhatatlan erejét: a' ki a' Muzsikának hathatósságát magában akarja érezni, nem szükséges egyéb, hanem hogy az *Operában* eggy ollyan *Áriát* vagy *Duétot* hallyon, melly a' poézisra, dalra, harmoniára, és az elö-adásra nézve minden képp' tökélletes. A' mint *Salimbeni* eggy illyen *Adagiót* énekelt, egynehány ezer Hallgatók álmélkodó el-ragadtatásban úgy állottak, mint-ha kövekké váltak volna. Hallyuk ez iránt ROUSSEAU' jegyzéseit, *dans la Julie. T. I. p.* 48. „ A' mint ötet énekelni hallottam, úgy „ mond, egy meg-írhatatlan gyönyörüség foglalta-el „ lassanként egész lelkemet. — Minden szavára lel- „ kemben egy kép, vagy szívemben eggy indúlat tá- „ madott. Az éneknek tündöklöbb és erös ki-fejezé- „ sekkel tellyesebb részeinél, mellyek által a' leg-he- „ vesebb indúlatoknak rendetlensége le-festetik, 's „ egyszer-'s mind valóban fel-is gerjesztetik, a' muzsi- „ kának, a' dalnak, és a' követésnek képezettyei „ egésszen el-enyésztek elmémböl. Ezekröl el-felejt- „ kezvén, úgy tetszett, mint-ha magát a' fájdalomnak, „ a' haragnak, és a' kétségben-esésnek saját szavát, „ magokat a' jajgató Anyákat, meg-tsalattatott sze- „ relmeseket, dühösködö Tiránnusokat hallottam vól- „ na, és belsö meg-rezzenésem miatt alig hogy he- „ lyemen vészteg maradhattam. — Nem! az illyen „ érzés soha sem félig-való; vagy minden indúlat „ nélkül maradunk, vagy mértékletlen tüzre lobba-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

„ nunk; vagy semmit nem hallunk ezyebet értelmet-
„ len zörgésnél, vagy az indúlatoknak olly ſzélvéſzes
„ háborgását érezzük, melly bennünket el-ragad, 's
„ mellynek lelkünk ellent nem állhat. "

A' kik a' Muzsikának tsudálatos erejéröl való tudósíttásokat, mellyek a' régi íróknál olvastatnak, egéſſzen kétségeseknek tartyák, azok vagy soha tökélletes Muzsikát nem hallottak, vagy belsö érzékenység nélkül ſzükölködnek. Az bizonyos, hogy az indúlatoknak hevessége az inak' mozgásitól és a' vérnek sebessebb kerengésétöl ſzármazik; azt pedig, hogy a' muzsika, valamint az inakat, úgy a' vért-is mozgásba hozza, senki nem tagadhattya. Mert a' hang a' levegönek mozgásából állván, melly a' hallásnak felette ingerelhetö ſzerſzámait nagyon meg-ragadgya, lehetetlen, hogy a' testet meg ne illesse; a' mi annyival bizonyosabb, mivel tudgyuk, hogy még az élet-nélkül-való ſzereket, az ablakokát, söt Rousseau' jegyzése ſzerént, *Dictionnaire de Musique. art. Musi.* még az erös falakat-is meg-rezzenti. Nem kételkedhetünk tehát arról-is, hogy az érzékeny inaknak és a' vérnek meg-indíttása által az indúlatokat-is olly hevességre gerjeſztheti, a' millyenbe azokat semmi egyéb Mesterség nem hozhattya. A' ki a' Muzsikának tsudálatos erejéröl való tudósíttásokat olvasni akarja, feltalállya azokat Bartolini' munkájában a' *Régiek' Sípjaikról*, és a' Párisi Akadémiának gyüjteménnyében.

Nem mind mese bizonnyára, a' mit a' Görög hagyomány *Orpheusról* mond, ki a' Görögöket a' Muzsi-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ka által a' vadságból ki-ragadta. Mitsoda jobb módot lehetne vallyon annak végbe-vitelére válaſztani, hogy egy vad Nép néminémű figyelmetességre és belső érzékenységre hozattassék? A' mi a' testi ſzükségeknek meg elégíttésére kívántatik, a'-nélkül az illyen vad emberek többnyire nem ſzükölködnek; de annyi éſz ellenben és annyi okosság ő-bennek nem találtatik, hogy azt, a' ki velek az erköltsökről, a' religióról, és a' polgári rend-tartásokról értekezni akar, meg-hallgassák. Erre tehát őket a' nagyobb bővelkedésnek ígérése által birni nem lehet. A' Poézis pedig, valamint az Ékesen-ſzóllás, az ő ſzíveiket meg nem illethetik; úgy ſzintén a' Kép-írás sem, a' mellyen leg-fellyebb-is talán tsak a' ſzép, ragyogó ſzíneket fognák ſzémlélni, mellyekben semmi ki-fejezés nem találtatik. A' muzsika ellenben bé-hat nállok, mivel az inakat meg-ragadgya, és a'-mellett sokat-is mondhat nékik, mivel ſzíveikben, akarattyok ellen, külömb-féle indúlatokat támaſzt. A' fellyebb-említett tudósíttások tehát, ha mindgyárt történetbéli hitelesség nélkül vólnának-is, terméſzetes igazsággal minden-képp' bővelkednek.

Ennél a' világos elsőségnél, melly a' Muzsikának minden egyéb Mesterségek előtt adatik, azt még-is fel jegyzeni el nem múlathattyuk, hogy annak foganattya sokkal múlandóbbnak látſzik, mint-sem a' többi Mesterségeké. A' mit egyſzer láttunk, úgy ſzinte, a' mit az olvasott vagy hallott beſzéd által meg-értettünk, azt emlékezetünkbe könnyebben viſſza idézhet-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tyük, mint a' tsupa hangokat. Innen van, hogy a' Kép írástól és a' Poézistól fel-ébreſztett érzéseket magunkban meg újjíthattyuk, ha mindgyárt azoknak müvei elöttünk nintsenek-is. De a' muzsika-darabokat többſzör kell hallani, ha azt akarjuk, hogy fogathattyok állandó légyen. Akkor ellenben, mikor valamelly hirtelen és múlható érzést kell támaſztani, ezt a' tzélt a' Muzsika, akármelly egyéb fortélyoknál, sokkal könnyebben és bizonyosabban el-éri.

Az eddig-tett jegyzésekböl önként következik, hogy ezzel a' Mesterséggel a' Politika a' leg-fontosabb foglalatosságoknak végbe-vitetésére igen ſzerentsésen élhetne. Melly ki-mondhatatlan nagy hiba tehát, hogy a' Muzsika tsupán tsak hivalkodó emberek' múlatságának nézettetik! Kell-e vallyon több ennél, annak meg-bizonyíttására: hogy az ollyan ſzázad, melly egyéb-aránt a' tudományokra, a' gépelyes mesterségekre, és az elmésségnek müveire nézve felette gazdag; józan okosság nélkül, melly amazokkal haſznosan élni tudna, nagyon ſzükölködhetik?

(Következik: *a' Muzsikának mire-valósága és polgári haſznai.*)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

Jelzet: 779.736

XII.

BESZÉLLGETÉS.

JÚNÓ, SZEMIRAMIS, ASPAZIA, LÍVIA, és ERSÉBET Angliai Királyné. *)

JÚNÓ.

TUDGYÁTOK már, kedves Barátnéim! miért hívattalak légyen benneteket ezen titkos beſzéllgetésre. A' Monárkhiák, mellyeknek én óltalmazójok vagyok, veſzedelmekkel vannak körül-vétetve, mellyek naponként több-több nyughatatlankodtató gondokat okoznak. Fondamentomaikban ſzenvedtek erőſzakot; 's némellyek utólsó romlással fenyegetnek, ha-tsak annak idejében nem találtatnak-fel valamelly eſzközök segíttségekre. Legroſſzabb az, hogy a' Férjem — ki egy darab időtől fogva általlyában igen' meg-változott, 's a' minap nagy *Morálistává* lett — a' Demokratákhoz látſzatik hajlani, 's a' jó dolog mellett való buzgóságomnak, leg-alább az eſzközök' válaſztásában, határokat téſzen, a' mellyeket én által-hágni nem bátorkodhatom. Ezen környül-állások között ſzük-

*) Lásd: *Neue Göttergeſpräche von C. M.* WIELAND. *Leipzig* 1791.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ségesnek tartottam, hogy ez iránt az Égnek legböltsebb és leg-nagyobb tapasztalású Lakosnéjival tanátskozzam; és vallyon kiket választhattam vólna e' végre inkább, mint-sem títeket? Mindenik közülletek, a' nélkül hogy Fejedelmi páltzára születtett vólna, az első helyenn állott azon Népnél, melly az akkori idöben leg-első vólt. Te, *Szemiramis*, egy pásztori kunyhóból, tsupán-tsak személlyes tulajdonságaidnak nagysága által, az akkori világnak első trónussára emelkedtél, a' nagy Nínustól kezdett Ország hódoltatásokat elöbbre vitted, és sok meg-gyözettetett népekenn olly szerentsével uralkodtál, melly negyven esztendeig magát mint-egy hozzád tsatolni látszott. Te, *Áspázia*, egy Miléziumi *Hetérából* olly méltóságra emelted magadat, hogy *Periklesnek* felesége lettél, és azt érdemletted rajta-való hatalmad által, hogy ezen *Attikai Jupiter' Júnójának* neveztetnél, olly értelemben, a' mellyet én-magam-is meg-irígyelhettem vólna. Te, *Lívia*, az első Czézár örökössére nézve ötven esztendökig még sokkal több valál, mint-sem Aspázia az Athéna-béli Nép-vezérre nézve. Te pótoltad-ki ö-néki *Mécznénást* és *Agrippát*, olly két jó barátit, a' kik nélkül el-nem lehetett; és te-néked, az ö szíve' kedvessének 's tanáts-adójának, köszönhette a' Világ, hogy az a'

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

kegyetlen és gyülöltt *Usurpator* eggy — egész az imádásig szeretett Fejedelemmé változott, kinek uralkodása alatt történt leg-elöször, hogy az Emberi Nemzet negyven esztendeig tartó közönséges nyúgodalomban élt. Te végre, Szüz *Erzsébet*, minek-utánna eggy ollyan *karakter* által, melly a' leg-könnyebben hajló asszonyi okosságot bajnoki állhatatossággal kaptsolta-öszve, ezer veszedelmeket 's akadályokat, mellyek mind országodat, mind magadat utólsó romlással fenyegettenek, szerentsésen meg-gyöztél vólna, *te* hagytad a' Világnak magad utánn, a' *szabad-tetszésü uralkodásnak* amaz — a' maga' nemében eggyetlen-egy példáját; egy *szabad Népen* való uralkodásnak, melly tégedet bálványozva szeretett vala, és a' mellynek hajlandóságát 's tetszését meg-nyerni, ditsösségre-vágyódó lelkednek fö tárgya vólt. Négy illy tanáts-adóktól olly segíttséget várhatok én, mellynek igyekezetimet szükség-képpen a' leg-szerentsésebb ki-menetellel kell meg-koronázni. Nyilatkoztassátok-ki tehát gondolatitokat tartózkodás nélkül: mitsoda eszközök által, minémü útakon lehetne 's kellene, a' még fenn-álló Monárkhiáknak végsö romlását el-távoztatni, a' Fejedelmi székeknek régi fényességét ismét helyre állíttani, a' Népeknek elvesztett bízodalmát újra meg-nyerni, és az afféle

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

erőſzakos változásokat, a' millyeneknek ſzemmellátó tanúji valánk, jövendöre lehetetlenekké tenni. Szólly te előſſzör, Szemiramis!

SZEMIRAMIS. Nagy Királynéja az Égnek! Bár mi nagy légyen-is meg-tiſzteltetésem azon kedvező vélekedés által, mellyel orſzáglásbéli érdemem 's tehetségim iránt lenni látſzol; mind-az-által nem titkolhatom-el magam előtt, hogy én-nékem talán mindeniknél alkalmatlanabbnak kell látſzanom arra, hogy e' jelen-való dologban helyes tanátsot adgyak; el-annyira külömböznek a' környül-állások, mellyek között én az én időmben a' napkeleti leg-első trónusonn ültem, a' napnyúgoti orſzágoknak mostani állapottyoktól. Azonban, mivel úgy kívánod tőllem, annál ſzabadabban fogom ki-mondani gondolatimat, mint-hogy talán ez a' külömbség maga fog bennünket azon egyedül-igaz *principiumoknak* nyomára vezetni, mellyek által a' Monárkhai Igazgatásnak állandósága és fényessége a' Népnek bóldogságával öſzve-kaptsoltathatik.

Mindeneknek-előtte fel-téſzem azt, mint ellene mondhatatlan igazságot, hogy a' *Monárkhia* az orſzáglásnak minden formáji között a' *leg-terméſzetesebb*, és ugyan-azért a' leg-eggyűgyűbb, leg-könnyebb, és a' maga' tzéllyának leg-jobban meg-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

meg-felelö Igazgatás légyen; ollyan, a' mellyhez az embereknek leg-több bízodalmok, és úgy ſzóllván valamelly beléjek-óltatott kívánságok vagyon, a' mellyhez következés-képpen leg-könnyebben hozzá ſzoknak; és a' mellyben leg-bizonyosabban el-érhetni azt az utólsó véget, a' mellyre minden polgári társaságok arányoznak. Így kellett leg-alább gondolkodniok a' leg-régiebb idö-béli embereknek, kik az egéſz földön Királyok által igazgattatták magokat; és ugyan hogy'-is gondolkodhattak vólna más-képpen? A' Terméſzet, melly az embert gyermekségétöl fogva az atyai hatalom-alá rendelte, maga vetette-meg az illyetén gondolkodásnak elsö fondamentomát; az emberek által-vitték azt magokkal, a' polgári társaságba, és, meg-ſzokván eggy ollyan atyának, kit ök nem magok adtanak magoknak, határ-nélkül való igazgatását, annál könnyebben engedték magokat egy *közönséges Atyától* igazgattatni, kit vagy *önnön-magok váláſztottak* azzá, vagy *az Isteneknek kezeikböl* nyertek. Mert így néztek ök (a' mint tulajdon magam' tapaſztalásából tudom) minden Királyt, kinek páltzája alá a' hadakozás' kotzkája által jutottak. Mihelyt az, a' kinek eddig engedelmeskedtenek, a' hartzonn el-esett, a' gyözedelmes állott helyébe: az ö réſzin vóltanak az Istenek, és a' meg-gyö-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

zettetett népnek nem jutott eſzébe, eggy olly tökéletes meg-határozásnak ellene mondani; annyivalis inkább, mivel az új Monárkha rend-ſzerént több erővel birt óltalmazására; és mivel ennek a' maga' saját haſznát nem kellett vólna ismérnie, ha új jobbágyait nem éppen olly atyai módon akarta vólna igazgatni, mint-ſzintén a' régieket. Innen van, hogy a' világnak első idejiben mindenütt, a' hol nagyobb- vagy kissebb-ſzámú famíliák 's nemzetségek eggyütt-éltenek, találhatni nagyobb vagy kissebb *Királyokat*, és, a' mennyire én tudom, tsak eggyetlen-egy példát sem, hogy durva terméſzet-emberek öſzve-jöttek vólna, *Demokratziai* vagy *Aristokratziai* igazgatást 's rend-tartást ſzerezni magoknak. 'S ugyan mi-is vihette vólna őket, olly mesterséges, olly ſzövevényes, és a' társaság' végére nézve még-is olly alkalmatlan igazgatás' formájinak fel-találására? Midőn Királyok alá adták magokat, mindeniknek tsak arra vólt gondgya, hogy attyától-maradott kis örökségén, azon fáknak árnyékában, mellyeket Ősei ültettenek, földének 's nyájának gyümöltseivel, hozzátartozandójival eggyetemben, bátorságban éllyen. Ezen köz bátorságra vígyázni 's gondot viselni, kinek-kinek az igazságot ki-ſzolgáltatni, és a' közönséges tsendességnek meg-háboríttójit meg-bűntetni,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tetni, a' Királynak tiſzti kötelessége vólt; és ők még, a' mint-hogy illendö-is vólt, nagyon le-kötelezetteknek tartották magokat iránta, hogy eggy illy fáradttságos hívatalt magára vállalt; kiki ſzerentsésnek állította magát, ha csak *magáról* és *a' magáeiról* ſzorgalmatoskodhatott, 's irgyen sem gondolkodott arról, hogy még ſzerentsésebb lenne, ha foglalatosságaitól, nyúgodalmáról, és gyönyörüségétöl idejének egy réſzét el-vonnia kellene, hogy a' *közönséges* dolgokról való gondolkodásban réſzt vegyen. A' gondolkodásnak ezen módgya, melly az én idömkor minden Napkeleti kis orſzágoknál ſzokásban vólt, fenn-maradt még akkor-is, minek-utánna az én férjem' uralkodása alatt ſzámos kis tartományok az eggy Aſſziriai Birodalommá lettenek. Ekkor a' Monárkhiának ſzélessége megkívánta, hogy, egy fényes Udvaron 's ſzámos hadi seregen kivül, sok elöl-járói tiſztségek 's hívatalbéli méltóságok rendeltessenek; mellyek között a' Monárkha a' maga' fö hatalmát renddel úgy oſztotta-fel, hogy az igazgató gyeplöt mind-az-által a' maga' kezében meg-tartotta; és, valamint-hogy ö vólt minden hatalom' 's méltóságnak kút-feje, úgy egyſzer-'s-mind itélö-bíró maradt mind azoknak magok'-viseletekre nézve, a' kikre annak egy réſzét bízta vala. Terméſzet-ſzerént hadi 's békes-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ségbéli ſzemélyes érdemek vóltanak eleinten, a' mellyek mint-egy ſzembe-tünö just adtak az aſféle hívatalokra 's tiſztségekre: de, noha idövel azutánn a' Királyoknak és az Orſzág' fö-fö Tiſzt-viselöjinek maradékiból némünémü *örökös Nemesség* ſzármazott, mellynek ſzületés és nevelés, ösi érdemek 's örökségben-maradtt gazdagság, ſzembetünö elsöséget adtak a' nép' leg-nagyobb réſze elött: mind-az-által ezt az illendöségnek terméſzeti érzése igen könnyen reá ſzoktatta, ollyan-nemü embereket ſzemlélni maga felett, kik azon haſznokhoz, mellyekkel mások elött éltek, érdemmelſzerzett vagy örökségben-nyertt *jussal* birni látſzottak; és a' mellyeket a' kötelességnek minden ſzavára, a' Monárkhának elsö intésére, az Orſzágnak annál nagyobb *áldozatok* által kellett le-fizetniek. A' nép annál tsendesebben maradt e'-mellett, mivel utóllyára-is a' Monárkha elött mindnyájan *hasonlók* vóltak egymáshoz, és mivel a' Nép azokat, kik ſzerentsebéli elsöségeikkel felfúvalkodva éltenek, elég gyakran annál rettenetesebben látta le-esni, mennél magassabb vólt a' póltz, mellyröl le-döltenek.

JÚNÓ. (halkal Líviához.) Gondoltad vólna-e, hogy ez a' régi Babiloniai Királyné olly beſzédes lenne?

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

LÍVIA. (ugyan-úgy Júnóhoz) Meg kell vallanom, igen távólról fog hozzá.

SZEMIRÁMIS. (egy kis hallgatás utánn) Nem lehet tagadni, hogy az illy-féle Monárkhiában — hol minden, eggyetlen-eggy embernek akarattyától függ vala, és az ezen határozatlan hatalommal-való vissza-élés ellen semmi egyéb eszköz nem vala, mint-sem a' mit a' kétségbe-esés a' le-nyomattatottaknak javallhatott — a' *Nép* csak addig vala *szerentsés* állapotban, és a' *Monárkha* csak addig *bátorságban*, a' míg ez a' maga' alatta-valójit *gyermekei* gyanánt szemlélte, és ő-töllök viszontag *attyok* gyanánt nézettetett. Idővel, igaz, igen-is gyakran meg-történt, hogy a' Népeknek igen rossz attyaik, és erőtlen atyáknak igen elfajúlt gyermekeik vóltak. Semmi emberi rendelés sem marad-meg állandóúl a' maga' eredeti eggyűgyűségében 's jóságában. Természet-szerént való dolog vólt, hogy a' Monárkhiák lassanként megváltoztak, hogy a' bőlts, munkás, és jó Királyok utánn, rest, buja, 's kegyetlenkedő fejedelmek-is következtek; hogy a' Népek nyomorgattattak 's le-tapodtattak, és ellenben sok uralkodó famíliák a' trónusról le-verettettek, 's a' királyi páltza idegen kézbe jött, vagy eggyik hatalmas birodalom a' másiktól el-nyelettetett. De mind ezek mellett-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

is igen különös dolog az, hogy, ſzámtalan illy-féle változások utánn-is, tsak egy Napkéleti Nép sem vetödött arra a' gondolatra, hogy bizonyos sarkalatos törvények által meg-határozott Monárkhiát, annál kevesebbé pedig Demokrátziát, akart vólna ſzerezni magának! Vallyon, nem lehetne-e ebböl méltán azt ki-hozni, hogy a' Népek, mellyek eggy ollyan Igazgatás'-formájához, mellytöl gyakorta olly sokat kellett ſzenvedniek, illy állhatatos hajlandósággal viseltetnek, azt, általlyában véve, jónak 's haſznosnak lenni esmérik; és hogy annal olly jeles tulajdonságokkal kellessék birnia, mellyek minden hibájit 's fogyatkozásait fellyül-haladgyák? És valójában így-is van a' dolog, ha tsak én nagyon meg nem tsalatkozom; söt, a' mi több, meg vagyok gyözettetve az iránt, hogy a' Nép a' Napnyúgoti Orſzágokban-is ſzinte így gondolkodik; és a' jármot hasonló békességes-türéssel ſzenvedné nyakán, ha némelly nyughatatlan 's uralkodásra-vágyódó emberektöl fel nem lázíttatnék, és egy képzeltt 's tündéres ſzabadságnak ſzíne alatt veſzedelmes tévelygö útakra nem vezettetnék. Egy Monárkhai Igazgatás, bár melly hibás és rendetlen légyen-is az, még sem olly roſſz, hogy még ekkor-is többet ne érjen az Anárkhiánál, mellybe a' Nép el-kerülhetetlenül belé esik, ha egyſzerre ollyan

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ſzabadság engedtetik néki, a' mellyre se' nem alkalmatos, sem vele élni nem tud. Légyen úgy ámbár, hogy eggyetlen egynek uralkodása alatt nagy viſſza-élések tsúſztanak-bé az Orſzágba! A' viſſza-éléseket, bitanglásokat, jó rend 's helyes élés által mindenkor meg lehet orvosolni. És ha valamelly Nemzet, ſzorongató környül-állasoknak ſzokatlan öſzve-jövetelek által, olly állápotba jöneis, hogy magának kellene magán segélyteni, tehát ollyankor az értetlen és kegyetlen törvények töröltessenek-el; a' helytelen elsöségek, törvény-alól való ki-vételek, rontassanak-el; a' mód-nélkül-való adó kissebbíttessék-meg, a' köz jövedelmeknek gond-viselésében tapaſztaltt gazdátlanság 's tékozlás határoztassék-meg: de maga a' Monárkhia, melly nem viſſza-élés, maradgyon sérelem nélkül; és tsak egy hagymázban-lévö Orvos fogja a' betegnek fejét el-vágni, hogy többé ne fájhasson néki. De tegyük-fel bár azt-is, hogy valamelly Nemzet mind azon kárt 's gonoſzt, a' mellynek, régi állapottya' fel-forgatásából, ſzükség-képpen következni kell, jobb idöknek reménysége alatt mind el akarná ſzenvedni: miként reménylheti, hogy a' Demokrátziai Igazgatás alatt jobban léſzen dolga? Vagy az ö Törvény-tévöjinek kellene az emberi terméſzetet magát másként formálhatni, 's mint-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

eggy újra alkotni: vagy az Orſzág, a' Néppel-közös Igazgatásnak ſzíne alatt, lassanként *Oligárkhiává* fog változni; melly a' Népnek még károsabb 's ſzenvedhetetlenebb léſzen, mint-sem az *Egynek* despotismussa, minden alkalmatlanságaival eggyetemben. — De hiſzen, nem arról van a' ſzó, ha a' roſſz, a' melly ellen orvosságot keresünk, roſſz-e? hanem, ha lehet-e rajta segélyteni?

JÚNÓ. Ez az a' tsomó valójában, a' mellyet én örömest fel-óldozva látnék. A' míg mi itt tanátskozunk, körül-terjed ez a' Demokrátziai dögleló nyavalya, melly már a' földnek eggyik legſzebb orſzágát el-rontotta; 's nintsen mit idöznünk, ha azt akarjuk, hogy késön ne érkezzék orvosságunk.

SZEMIRAMIS. Nints ſzüki az Orvosoknak az illyen esetekben, kik, félvén sok idöt veſzteni, nem siethetnek elegendö-képpen a' gonoſz' ki-ütésinek meg-akadályóztatásában: de a' *palliativumoknak* roſſz foganattyok lenne itten, és a' *heves eſzközök* a' gonoſzt még inkább el-rontanák. Hogy a' nyavalyát a' maga' belsö helyében meg-támadni, 's gyökeréböl ki-gyógyíttani lehessen, mindenek elött ſzükséges, táplálásától meg-foſztani, 's a' forrását el-fojtani, mellyböl mindég új-új roſſz nedvességeket kapott. A' Népek nem fognak elöbb

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

azon állapottyokkal-való meg-elégedésre, melly nélkül soha a' belsö tsendesség sokáig fenn nem állhat, sem a' Monárkhiák elöbbi fénnyekre ismét vissza-térni, valamíg a' régi arányosság a' Fejedelmek és Népek között ismét helyre nem állíttatik; valamíg a' Fejedelem a' maga' Népét ismét atyai szívvel, és a' Nép a' maga' Fejedelmét ismét gyanútlan 's határ-nélkül-való fiúi bízodalommal nem fogja nézni; valamíg el-végre ö a' maga' leg-föbb büszkeségét nem alatta-valójinak bóldogságában helyhezteti: ezek ellenben, tökélletesen meg-gyözödvén arról, hogy ö az ö javokon kivül semmit egyebet nem akarhat, arról nem-is gondolkodhatnak, hogy igazgatása ellen zúgolódni, 's parantsolatitól a' minden fel-tétel nélkül való engedelmességet meg-tagadni lehetne. Ebböl a' viszont arányosságból szinte olly tsalhatatlanúl fog a' jó rend, tsendesség, és bóldogság azon nagy familiákban, mellyek polgári társaságoknak (*Statusoknak*,) neveztetnek, származni, valamint-hogy az eggyes házi-népeknek bóldogságok a' férj és feleség 's szülék és gyermekek köztt való eggyességnek 's tiszta arányosságnak gyümöltse szokott lenni. De hogy' lehetne valaha oda jutni, a' míg a' Népek és Fejedelmek között fenn-forgó bízodalmatlanságnak 's egymás' meg-nem-értésének valóságos kút-feje,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

fortása, bé nem dugattatik? — Elöre látom, melly igen nagyon ellenek léfzen az az efzköz, a' mellyet én javallani fogok, a' most uralkodó vélekedéseknek; és alig bátorkodnám tsak említteni-is, ha kevesebbé vólnék meg-gyözettetve iránta, hogy fzintén olly ártatlan és jól-tévö, valamint foganattyára nézve bizonyos és tsalhatatlan.

JÚNÓ. Egéfz figyelmetességemet fel-gerjefzted, Szemiramis. Mitsoda efzköz lehet az?

SZEMIRAMIS. Igen eggyűgyű az, nagy Isten-Affzony. — Azt a' fzabadságot, melly fzerént a' Népeknek közönséges dolgaikról, az embernek terméfzeti és polgári jussairól, az orfzágló Fejedelmeknek törvény-adások' 's kormányozásokról, kiki nyilván azt befzélli és írja, a' mit — gyakorta helytelen nézö-pontból, 's homályos vagy irígy fzemekkel igaz gyanánt néz; ezt a' fzabadságot, mondom, annak kell tartani, a' mi valósággal, az az, a' köz tsendesség' meg-háboríttójának; és minden lehetö módok 's efzközök által el kell nyomni. A' Tudományokat közönségesen, és különösen azokat, mellyek a' Filozofiának neve alatt értetödnek, ismét a' titkoknak fzent fátyolával, mellyet a' néhai Görögök olly meg-gondolatlanúl vontanak-le róllok, kell bé-fedezni, és kevés-fzámú *Böltseknek Rendire* bízni, a' mellynek belsö inté-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

zetét 's maga' viseletét az Igazgató Fejedelem, a' kitöl örökös és tökélletes függésben kell maradnia, által-láthattya, meg-világosíthattya, és illendö határok között tarthattya. A' Népnek ellenben, mellynek semmi sem ártalmasabb, mint *igen sokat* tudni, és *igen világosan* látni, minden Rendire nézve a' foglalatosság, 's munkálkodásnak azon kerületébe 's határába kell szoríttatni, a' mellybe mindénik Rend tartozik, és olly lehetetlenségbe helyheztettetni, hogy ismeretekre ne tehessen szert tetszése szerént magának, a' mellyekkel-való élés olly könnyen vissza-éléssé változhatik, és a' mellyeknek bitanglása mind önnön-magának, mind az országnak, olly könnyen veszedelmére szolgálhat.

ASPÁZIA. (Elevenséggel szavába esve) Hogy-hogy', Szemiramis? 'S hát te, a' te Királlyaidnak kedvekért, illyen zárt akarnál-e a' Természet' nagy rendinek, az Emberiség' mindenkor-nevekedö tökélletességének eleibe vonni? 'S hát az észnek meg-világosodását — —

SZEMIRAMIS. Meg-botsáss, Aspázia, hogy félbe szakasztom szavaidat. — Nem akarok én egyebet, hanem, hogy a' Tudományokkal-való vígyázatlan élés akadályoztassék-meg, és a' Nép abba a' *jól-tévö* lehetetlenségbe tétettessék, hogy

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

orvosság gyanánt mérget ne vegyen, avagy még jó orvosságok által-is, mellyekre nints szüksége, maga magát meg ne étesse. Légyen szabad a' Böltseknek, az emberi ismeretek' közönséges kíntsének gyarapíttásában, és, ha lehetséges, még az emberi értelem' határinak terjesztésében-is munkálkodniok, tetszések szerént; sőt *kötelességekben* állyon, a' Néppel, a' Felsőségnek vígyázása alatt, mind azon új tapasztalásokat 's találmányokat közölni, a' mellyekről bizonyosan tudhatni, hogy állapottyán jobbíttani fognak, a' nélkül, hogy más részről nagyobb kárára válnának. Tsak az ne engedtessék-meg a' Böltseknek, hogy mind azt, a' mit tudnak 's gondolnak, minden külömbség nélkül közönségessé tegyék; annyival inkább ne hagyattassék szabad tetszésekre a' *nem-böltseknek*, hogy esztelenségeiknek terjesztése által az Emberi Társaságnak bóldogságát 's tsendességét háborgassák. A' mi a' *meg-világosodást* illeti: úgy tetszik énnékem, erre-is reá illik az, a' mit szoktak mondani: hogy az egymás' ellenébe tétetett dolgok, leg-végsö pontyaikkal egymásba folynak. Úgy látszik, hogy ez, a' jelen-való időben leg-felsö pontyára jutott; és ennek egy közönségesen-érezhető következése az, hogy minden amaz arany időknek vissza-térésére vágyódik, mellyekben az Emberi-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ség, nem-mesterkéltt eggyügyüség', egyenesség', 's meleg érzékenységgel élve, 's egész erejével birva, olly bóldog vólt, hogy a' mái világban élő leg-pallérozottabb 's leg-kényesebb Szerentse'-fijai, az ő leg-mesterségesebb 's keresve keresett gyönyörüségeiknek közepette, sem tartóztathattyák-meg magokat, hogy a' Terméſzet' azon miveletlen gyermekeinek ſzerentséjeket ne irígylenék. Avagy honnan vagyon, hogy a' meg-nem-romlott terméſzeti-embereknek eleven festegetése az majd egyedül, a' mi egy bizonyos ellent-állhatatlan édesgetéssel 's meg-bájoló kedvességgel hat minden ſzívekre; honnan van ez, mondom, ha nem onnan, hogy ez az érzés hová tovább mind inkább közönséges? Nékem úgy tetſzik, hogy *mí-nékünk*, kik *innét* az Emberiségnek egéſz állapottyát alkalmasint által-láttyuk, majd akaratunk ellen-is ſzemünkbe kell ötleni annak, hogy a' leg-mértékletlenebb puhaságnak közepette-is (mellyet némellyek igen helytelenül ſzoktak a' tökélletesedéssel feltserélni) éſzre-vehetetlenül minden oda hajlik ismét viſſza, a' honnan az egéſz Emberi Nemzet egynehány ezer eſztendők elött el-indúlt vólt. A' Terméſzet a' maga' örökös pállyáját, kerekben-forgó úttyát, követi ebben. De, ha olly tehetséget adott mí-nékünk, hogy meg-gondolva 's okosan

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

munkálkodgyunk vele, fel-tett végeinek el-érésére: mit tselekedhetünk jobbat, mint-sem ha olly rendeléseket tészünk, mellyek által az ő leg-jobb, leg-hasznosabb tzéllya és szándéka, az embereknek nyúgodalma 's meg-elégedése, leg-rövidebben 's leg-bátorságosabban elő-segélytetik?

Júnó. A' te javallásid, Szemiramis Királyné, meg-érdemlik, hogy gondolóra vétessenek, 's közelebbről fontoltassanak-meg; és úgy tetszik nékem, mint-ha Aspázia' szemeiben valami kis nyughatatlanságot látnék, hogy erről való gondolatit ki-nyilatkoztassa.

Aspázia. Mint-hogy a' Fels. Királyné, vélekedésének meg-erősíttésére, szükségesnek itélte, egész a' Polgári Társaságoknak eredetéig visszamenni, tehát légyen nékem szabad, általlyában meg-jegyeznem: hogy az ég-vonásnak, földnek, és minden különös helyből 's állapotból származó tulajdon szükségeknek külömbsége, a' *Napkeleti* termékeny országoknak lakossai között, és azon *kóborló* tsoportok között, mellyek az *Éjszaki* és *Nap-nyúgoti* tartományokat lassanként meg-népesítették, nagy külömbséget okozott. *Azokban*, minden emlékezetet fellyül-múló idötöl fogva egy-gyetlen-eggy embernek *határozatlan igazgatása*, ezekben pedig a' *szabadság* vólt mint-egy hazájában.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Nem akarom azt vítatni, hogy *azokban*, egy föld-mivelö, és ugyan azért szelíd 's tsendes, Népnél az eredeti atyai házi-igazgatás adhátta légyen az elsö talp-követ és példát a' *Napkeleti Monarkhiának:* de bizonyos az, hogy azok a' bújdosó Nemzetségek, a' mellyek barom-tartásból, vadászatból, és ragadozásból éltenek, több ezer esztendök által eggy ollyan társaságban maradtak-eggyütt, melly a' természeti szabadságnak semmi egyéb kárára nem vólt, hanem hogy kiki, a' maga' tulajdon meg-tartása végett, a' köz jót eszközlö törvénynek önként alája vetette magát. Ezek a' durva emberek, *örökké-tartó hartzban* éltenek az erdei vadakkal, és magok között-is egymással. Eggy illyen életben el-múlhatatlanúl szükséges vólt egy *Vezér;* és mint-hogy egyedül tsak személlyes érdemek külömböztették-meg öket egymástól, tehát semmi sém vólt természetesebb, mint-sem hogy a' leg-jobb vadász, és a' leg-vitézebb katona, hogy az a' férj-fiú, a' ki szorúlt állapottyokban leg-jobb tanátsot adott, minden veszedelemben elsö vólt, minden alkalmatlanságot leg-tovább ki-szenvedett, meg-eggyezett akarattal a' sereg' vezérévé 's fejévé választatott. A' szabad Czelta tsoportoknak, 's ezektöl-származó más kissebb Nemzetségeknek, mellyek a' Földnek Éjszaki 's Napnyúgoti részeit lak-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ták; ezeknek fejeik-is Királyoknak, vagy Fejedelmeknek neveztettek idövel; de mitsoda külömbség van ezen Királyok és a' Napkeleti Despóták között! egy ſzabád Népnek válaſztott feje és eggy ollyan Monárkha között, ki, azon hatalomnak ereje által, mellyet hadi ſzolgájinak fegyvere békességet-ſzeretö 's óltalom nélkül való föld' népin ſzerez nékie, azt a' határozatlan hatalmat, mellyet a' Terméſzet az Atyáknak ád neveletlen gyermekeiken, sok milliom emberek felett magának tulajdoníttya, a' kiknek ſzinte annyi jussok vagyon a' ſzabadsághoz, mint ö-néki; és a' ſzelíd atyai névvel tsak *a' végre* él, hogy az ö úgy-nevezett fijaitól vak 's mindent el-ſzenvedö engedelmességet kívánhasson, és öket, az igaz jusnak leg-alább valamelly ſzíne alatt, örökös jobbágyaivá tehesse. Európának régi lakossai az illy-féle nap-keleti királyságot soha sem ismérték; és, ámbár a' késöbb idökben külömb-külömb-féle nagyobb 's kissebb Monárkhiákra oſzlottak; ámbár a' Rómiai és Ázsiai Despótáknak példájok, és még inkább önnönmagának, a' Monárkhiai Igazgatásnak a' fö hatalom' minden határon-túl való terjeſztésén igyekezö belsö törekedése, eggy *új religyiónak* és sok egyéb történetbéli környül-állásoknak segélytö kedvezésével, a' királyi méltóságnak hová tovább mind

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nagyobb erőt adott: a' *szabadságnak* eredeti *lelke* mind-azon-által, melly a' Világnak leg-inkább ezen részében olly sok századokig lakozott, még-is olly kevessé fojtathatott-el egészlen, valamint-szinte hogy a' szabadsághoz való eredeti jus, akármi által, a' mit az emberek valaha tselekedtek vagy szenvedtek, el nem veszhet.

SZEMIRAMIS. A' mit a' szép Aspázia ezen szempillantásban az én tételeim, 's az Emberek' Igazgatásáról és Monárkhiáról jelentett értelmem ellen elő-hozott, az, az én itéletem szerént, olly kevessé gyengítheti-meg azokat, hogy még ellenben annál nagyobb világosságba helyhezteti erejeket. Légyen úgy ámbátor, hogy az egész Föld' Népeinek régi Elejik szabad természeti-emberek vóltanak, és hogy tsupa vadászi, barom-pásztori, 's ragadozó életet élve, ezen szabadságban — melly őket az erdőknek négy-lábú lakossihoz olly igen hasonlókká tette, — több ezer esztendőkig meg-maradtak légyen: elég az, hogy a' Természet az ő leg-nemesebb gyermekét éppen olly kevessé rendelhette arra, hogy örökké egy bújdosó barom-pásztor maradgyon, valamint-szintén, hogy egy ragadozó vad állatéhoz hasonló életet éllyen. Éppen ez, hogy az ember, elejétől-fogva, tsak addig helyheztette *függetlenségben* a' maga' fő javát, a'

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

míg *vad* vólt, ellenben mihelyt a' maga' igaz vegéhez alkalmaztatta magát (arra t. i. hogy a' földet mivellye, 's a' nyers, miveletlen természetet mesterség által haſznára 's gyönyörüségére fordíttsa) leg-ottan, éſzre-vehetetlenül ſzelídebb gondolkodáshoz ſzokott, 's íllendöbb erköltsöket vett-fel, a' tulajdonságnak törvénnyit ismérni 's betsülni tanúlta, és Egynek uralkodása alá adta magát; és hogy (a' mint-hogy ezt Aspáziának magának-is meg kell vallania) idö'-jártával el-végre még a' Czelta és Szittyai ragadozó seregeknél-is így vólt a' dolog: éppen ez erösítti-meg *az én* állíttásomat; mert meg-mutattya, hogy nem ſzabadság, hanem eggy ollyan Uralkodónak, ki a' törvény-tévö, bírói, és végre-hajtó hatalmat (az *atyai* hatalomnak három fö ágait) mint az Orſzágnak közönséges attya, magában foglallya 's eggyesítti, hogy illyen eggy Uralkodónak páltzája, alá való vettetés, és alatta-való békes maradás, mondom, légyen az az igaz, 's önnön magától a' Terméſzettöl kéſzített 's rendeltt állapot, mellyben az embereknek társalkodó 's erköltsi életre kell neveltetniek, és, a' polgári eggyesülésnek minden haſznaival élve, lételekben gyönyörködniek.

Aspázia. A' helyett, hogy a' nagy és mindenkor gyözni ſzokott Királynéval egyenetlen vete-

te-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tekedést folytassak, *illendö ki-vétel* mellett inkább az ö értelmére állok, 's nyilván ki-mondom: hogy eggyetlen eggy embernek igazgatása a' leg-termé-ſzetesebb és leg-haſznosabb légyen mind azon formák között, a' mellyeket eggy akármelly Nép' közönséges dolgainak kormányozása fel-vehet. Ennek az állíttásnak valósága talán sohol sem bizonyodott-meg világosabban elejétöl-fogva, mint-sem önnön magokban a' ſzabad Társaságokban, mellyek, mint p. o. *Athéna* Perikles által, *Róma* az Áfrikai Scípió által, *Genua* Doria András által, bóldogságoknak felsö pontyára akkor jutottak, midön a' Nép, a' ſzabadságnak minden kára nélkül, leg-fontosabb dolgainak el-intézését 's folytatását határ-nélkül való bízodalommal eggyetlen egy nagy emberre hagyta. Perikles, a' nélkül hogy a' Vezéri néven kivül valaha egyéb titulust viselt vólna, határozatlanabbúl uralkodott Athéna' ſzabad Várossán egéſz haláláig, mint-sem *Pisistratus*, a' kit ö, a' nép' ſzeretetét ki-véve, talán semmiben sem haladott-meg: ö, tulajdon-képpen mindent tselekedett, a' mit akart, mert értette azt a' mesterséget, hogy az Athéna-béliektöl semmit egyebet nem parantsoltatott magának, hanem a' mit ö-maga jónak itélt; és birt azzal az okossággal, hogy semmit sem tselekedett magától, hanem ha a' mi di-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tsösséges vagy kedves vólt nékiek. Ez a' példa, hogy eggyetlen egy ſzeméllynek majd határ-nélkülvaló hatalma még a' Demokrátziával-is öſzveeggyeztethető légyen, azt látſzik én nékem megmutatni, hogy eggy ollyan Monárkha, a' ki egy Periklesnek elméjével 's tálentomival birna, igen nagy ſzabadságot engedhetne népének, a'-nélkül, hogy a' maga' méltóságán, 's a' közönséges dolgok' folytatásában való hatalmán, valamelly tsorbát ejtene. Ennek a' mesterségnek nagy titka tsak abban áll, hogy a' Népnek tiſzteletére *ſzeméllybéli különös érték és érdem* által, hajlandóságára pedig barátkozó *nyájasság* által tegyen ſzert: ez által a' leg-keskenyebb határokba ſzoríttatott hatalmú Király-is inkább tetſzése ſzerént fog uralkodni a' ſzabad embereknek ſzíveik' 's elméjiken, hogysem akármelly Ásiai Despóta az ő rab-ſzolgájinak testeiken. Igaz ugyan, hogy én ez által olly dolgot kívánok a' Királyoktól, a' mellynek tellyesíttésére kétség kivül igen kevesen alkalmatosok. Eggy ollyan igazgatás, melly a' népnek ſzenvedő engedelmességén és a' Monárkha' atyai ſzívében való fiúi hitén 's bízodalmán épült, *ö-reá* nézve kétség-kivül sokkal könnyebb 's alkalmatosabb lehet: de igen tartok tölle, hogy az az idő, mellyben a' Fejedelmek és Alatt-valók között lévő illye-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tén atyai és gyermeki eggyenlö arányosságnak feltétele lehetséges vólt, nem fog többé vissza-hozattathatni. Az Európaiakról leg-alább úgy látszik, hogy ök el-érték már valahára az *autonomiának* esztendejit, és hogy nem hajlandók többé, Fejedelmeiknek több atyai tekéntetet engedni, mintsem a' millyennel eggy atya, ember-korra jutott fijaira nézve, birhat és élhet. A' nagy Királynénak azon javallása tehát, hogy a' meg-világosodásnak határok szabattassanak, és a' tudományok ismét egy Rend' vagy Szerzetnek titkos foglalatosságaivá tétessenek, a' mint hajdan Perzsiában, Égyiptusban, és Indiában vóltanak; ez a' javallás, mondom, nagy Nemzeteknél, mellyek már messze kiterjedett *kultúrával* birnak, nehezen lenne végbevihetö. Elöbb merném Herkulesnek buzogánnyát, mint-sem eggy olly Népnek, melly magát a' maga' saját eszével-való élésnek már egyszer birtokába tette, ezt a' minden fegyverek között leg-rettenetesebb fegyvert, kezéböl ismét ki-tekerni. Eggy illyen Nép úgy nézi a' tapasztalásnak, tudománynak, és mesterségnek azt az egész kíntsét, mellyet a' mostani Század az el-múlttaktól örökségben kapott, és a' maga' saját szorgalmatossága által olly igen meg-szaporított; mint az *Emberiségnek* éppen olly *közönséges javát 's tulajdonát*, valamint-szinte

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

a' levegőt és nap-világot; és minden ollyan igyekezet, melly őtet ezen közös kút-főből való szabad meríttésben akadályoztatná, olly tiránnusi erőszakoskodás vólna az ő szemeiben, melly eggy eszes állatnak leg-el-veszthetetlenebb természeti jussát sértené; egy szóval: nagyon kellene tsalatkoznom, vagy, a' mitsoda állapotban a' dolgok most vagynak, a' Fejedelmeknek a' világosodás ellen való szövetségek leg-tsalhatatlanabb eszköz lenne, a' Királyi Székeknek el-romlását siettetni, és a' Népeket által-láthatatlan nyomorúságba 's veszedelembe dönteni. Erre nézve, igen távól vagyok attól, hogy a' nagy Királyné' tanáttsát helyben haggyam; söt meg vagyok arról győződve, hogy a' mit a' Monárkhák, méltóságaiknak meg-erősíttésére legjobbat tselekedhetnek, éppen abban áll, hogy alattok-valójiknak tellyes szabadságot engedgyenek, az ő lelki erejik' 's elmebéli tehetségeikkel való élésre; és inkább minden lehető módok által igyekezzenek, az emberi elme' minden-némű ismereti' 's szüleménnyeinek szabad járását és terjedését elősegélyteni, hogy-sem meg-gátolni. Tapasztalásból mondom én ezeket; mert bizonyos vagyok benne, hogy Perikles leg-inkább az-által tartotta-meg magát olly sokáig azon nagy hatalomnak birtokában, mellyet az Athéna-béliek reája bíztanak, hogy az

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

akkori Tudósoknak és Művészeknek tálentomit olly nagy haszonnal tudta mind az ő magok' ki-pallérozásokra, mind várossoknak ki-tsínosíttására 's felékesíttésére fordíttani; és hogy ő, a' Teátromnak, *Sophista*-Iskoláknak, és öszve-gyülő közönséges helyeknek szabadsága által alkalmatosságot szolgáltatván eleven és nyughatatlan elméjiknek a' kedves múlatságokra 's ártalmatlan ki-lobbanásokra, a' maga' igazgatásának szorgos és igen félytő megvisgálásától el tudta vonni figyelmetességeket. Én merem azt állíttani, hogy akármelly Monárkha-is, ha ezenn az útonn indúlna (fel-tévén azt, hogy külömben tűrhető-képpen bánna népével) ugyanazon hasznokat vehetné belőlle. Arra nézve, hogy az emberi elme' rettenetes, és bizonyos értelemben meg-mérhetetlen erejének hathatóssága károtlanná tétetődgyék, leg-bizonyosabb eszköz: szabad játszó-tért engedni nékie. Az az ember, a' ki abban foglalatoskodik, hogy valamelly képzeltt szabad polgári társaságnak szabjon törvényeket, elfelejtkezik az-által a' valóságosról; és a' ki a' nézőhelyre szomorú játékokat tsinál, bizonyosan nem játszik ő maga a' Történet-jegyzőknek számokra. A' Múzsáknak mesterségeik, és eggy-általlyában mind azok a' mesterségek, mellyek az életnek gyönyörűségére 's meg-szépíttésére dolgoznak, sok

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

erőt 's nagy tehetségeket foglalatoskodtatnak, és mint-egy ki-meríttenek, a' mellyek, eggy illy kellemetes és ártatlan munkálkodhatásnak nem-léte miatt, gyakorta, tsekélyeknek tetsző környül-állások által fel-gerjesztetvén, igen könnyen más-felé üthetnének-ki, és a' társaságnak szinte úgy ártalmára lehetnének, valamint-hogy most nagy hasznára szolgálnak. Eggy-általlyában, a' mindenkori közönséges tapasztalás taníttya, hogy annál könnyebb akármelly Népet igazgatni, mennél kedvezőbb illendőséggel igazgattatik; és hogy igen örömest fel-hágy minden *polgári* szabadsághoz való jussával, hogy-ha *személyes* szabadsága sérelem nélkül hagyattatik. Egész bízodalommal lehet arra-is számot tartani, hogy az emberek eggy illyetén ki-pótolás mellett készek lesznek tetemes fel-áldozásokra hajlani. Közönségesen semmi sints helytelenebb azon képzelődésnél, mint-ha bizony az emberi elmének-fel-derülése 's szabadsága valamelly Népet hajlandóvá tenne arra, hogy magát azon hatalom' szükséges nyomásának, melly a' társaságot öszve-vonnya és fenn-tartya, ellene szegezze. A' tapasztalás mindenkor ellenkezöt mutatott. Mennél világosabban láttyák az emberek minden dologban azt, a' mi *mellette* vagy *ellene* van, annál kevesebbé lesznek hajlandók, jelen-való állapot-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tyokat, ha-tsak nem tellyességgel el-viselhetetlen, eggy ismeretlennel és bizonytalannal fel-tserélni: és, a' polgári életnek ezernyi szövevényekkel egymásba-folyó arányosságai között, mint Vulkánusnak ama' hálójában, bár miként beléjek keverödtenek-is, mennyit nem fognak el-viselhetni, minek-elötte erövel próbálnák magokat ki-fejteni?

Mind ezek mellett-is, nagy Királynéja az Isteneknek! igen tartok tölle, hogy a' Fejedelmeknek, a' mint a' dolgok ö-közöttök és az alattok-valók között most állanak, minden jó akaratunkkal sem sokat szolgálhatunk. Mert mit tanátsolhatunk mí nékiek? A' *Bölts* maga tud magán segélyteni; az *Oktalan* ellenben a' leg-jobb tanátsot-is vagy nem fogja hallgatni, vagy, ha követendi, *oktalanúl* fogja követni, és így éppen a' mí tanátsunk által még rosszabbúl lészen dolga, hogy-sem az-elött vólt. Egy szóval: jaj annak, a' ki valamelly Népnek kormánnyán áll, és nem a' leg-értelmesebb 's leg-derekasabb ember a' maga' népében! Azonban (hogy a' magam' kis részét én-is le-fizessem) minden jobb vélekedésnek kára nélkül, azt javallom: hogy intessenek-meg a' Királyok, ne-hogy a' tompa-értelmü Tanáts-adóktól magokat valamiként el-tsábíttatni engedgyék, hogy azon nagy változásnak, melly az emberi észben el-kezdödött,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

úttyába lépni akarjanak: a' helyett, hogy minden hasonlíttás nélkül ditsösségesebb és bátorságosabb léfzen nékiek, az éfszel eggyet érteniek, azt a' maga' saját úttyán menni engedniek, és eggy-általlyában nyúgodva 's békével maradniok, ha kiki úgy gondolkodik, a' mint érez, úgy befzéll a' mint gondolkodik, azt hifzi a' mit óhajt, és azt tselekfzi a' mit nem hagyhat. — Hogy-ha talán ezen barátságos intéshez még egy jó tanátsot-is hozzáadni akarnál, tehát az enyim ez vólna: azoknak, a' kiknek nintsen okok, magokhoz olly bízodalommal lenniek, hogy ök az idejekbéli történetes könyveket ditséretre-méltó tselekedetekkel bé-töltthessék, füleikbe súgni: hogy még elég jeles dolgot tselekednének, — ha azt tennék, hogy a' Történet-jegyzök — éppen semmit se írhassanak felöllek.

JÚNÓ. Nem mí-nállunk tanúltál-le, Aspázia, azon hangról, mellyet két-ezer efztendö elött Athéna' Várossában a' *Szokrateseknek* és *Alcibiadeseknek* adtál vólt; és a' Királyoknak, a' mint látom, nem igen nagy védelmezöjek van benned. Reménylem, Augufzta Júlia, a' kinn most a' sor van, jobban fog ügyökhöz fzóllani. Eggy ollyan Affzony, a' kinek bé-folyása alatt a' minden közönséges társaságok között leg-nagyobb fzabad társaság olly

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nyúgodalmas Monárkhiává változott, a' millyen valaha tsak nagy-ſzámú Királyokról az utánnokköve kezettekre örökségben maradott; felesége és annya két ollyan Fejedelmeknek, kik az orſzáglás' mesterségének leg-fínomabb fogásaiban senkitöl mástól meg nem haladtattak: eggy illyen Aſſzony fog én-nékem ezen nyughatatlan fel-találhatatlanságomban, a' mellyben híveim miatt vagyok, bizonyos útat mutathatni.

Livia. Nem tagadhatni, hogy Auguſztus Csáſzárnak nem kevés mesterségre vólt ſzüksége, hogy magát ötven eſztendökig tarthassa-meg eggy olly magas póltzon, mellyenn az ö-elötte vóltt nagy ember (talán a' leg-nagyobb minden halandók köztt, és mindnyájoknak önnön-magától a' Terméſzettöl rendeltt 's neveltt Fejedelme) eggy eſztendeig alig maradhatott. Azonban, a' mint az emberi böltseségnek abból, a' mi a' Világon történik, közönségesen nagyobb réſzt ſzoktak tulajdoníttani, mintsem a' mennyi van valósággal: tehát meg-lehet, hogy sok dolgok a' férjemnek ſzámára, söt talán az enyimre is, írattatnak, a' mellyeknek érdeme 's ditsössége inkább a' ſzerentsének, mint-sem a' mí okosságunknak, tulajdona. Valósággal, olly mód-nélkül való ſzerentsével birt Auguſztus, hogy nem tsak az az elég-könnyü mesterség, mellyel

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

mind a' maga' állapottyát 's környül-állásait, mind vetélkedő társainak hibájit, a' maga' haſznára fordította; hanem (nyilván 's igazán ki-mondván) még az ő saját hibáji 's erköltstelenségei-is, minthogy történetből haſznosok vóltanak, *érdemül* tulajdoníttattak nékie. A' mi leg-inkább 's mindenkor ſzerentséjére ſzolgált, az vala: hogy a' Rómaiak, 's az egéſz akkori világ, ollyan állapotban vóltanak, mint egy hajó-törést ſzenvedett ember, ki ſzorúlttságában akármelly deſzka-darabonn-is kapva kap, a' mellyhez leg-elöſſzör juthat. Lett vólna tsak az *Áktziumi* ütközetnek *Antoniusra* nézve ſzerentsés ki-menetele; lett vólna tsak Oktáviánus' halála, nem pedig az övé, annak következése: bizonnyára ſzinte olly nagy, 's talán még sokkal nagyobb hevességgel vetették vólna magokat Antonius' karjai közzé. Akármint lett légyen azonban a' dolog, még-is nehezen fogok sokat mondani, ha Auguſztusnak a' Rómaiak iránt való maga'-viselését — azon naptól fogva, mellyenn egéſz hatalmát az ő kebelekbe le-tette, hogy azt, azon külömb-külömb-féle nevezetek alatt, a' mellyekhez ſzokva vóltanak füleik, kezeikből vegye ismét viſſza, egéſz ama' híres *plaudite*-ig, a' mellyel *életének mimussát* bé-rekeſztette — a' Királyok' eggyik leg-oktatóbb oskolájoknak nevezem; külö-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nösen az ollyan Királyokra nézve, kik ollyan népet igazgatnak, melly a' ſzabadságnak nevéhez, és az Igazgatás' demokrátziai formájihoz félytő ſzeretettel ragaſzkodik: vagy eggy ollyan — eddig-elé kéje-ſzerént uralkodó Monárkhára nézve-is, a' ki (mint a' minap a' Frantziák' Királlya) kéntelen lenne, Népének a' törvény-ſzerző hatalmat által-adni; és maga' eleibe eggy olly Igazgatás' módgyát ſzabattatni, a' mellyben ő-nékie a' tsupa *királyi néven* kivül alig maradna valami. Igaz ugyan, hogy Auguſztus éppen ellenkező állapotban vólt: *ő* mind azok között, a' mik egy királyt teſznek, egyedül tsak a' *név*' hijával vólt, holott a' Rómaiaknak, elöbbi Igazgatások' puſzta formájinál egyéb, semmijek sem maradott: de az a' fő-pont, a' mellyre itt mégyen-ki minden, ez az, hogy Auguſztus mind e'-mellett-is úgy viselte magát, mintha a' Római Nép minden, és ő-maga semmi sem vólna egyéb, mint-sem a' mit ök akarnának belölle tenni. Olly ſzoros vígyázással vette mértékre minden lépéseit, olly figyelmetességgel fontolta-meg minden beſzédit 's tselekedeteit, még magános életében-is; olly mértékletesen és tartózkodva élt méltóságával; mindenben, a' mit kívánt, vagy a' mihez kezdett, olly igen látſzatott arról ſzorgalmatoskodni, ha vallyon az *a' népnek kedvére léſzen-e;*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

akármelly rendelésének-is, melly az ő minden-tehetőségét gyűlöletessé tehette vólna, olly alkalmatosan tudta a' *Nép' kívánságai* iránt való *kedvezés'* tekéntetét adni; és, egy ſzóval, a' Néppel való *nyájas bánást* olly titkoltt mesterség' és illendőséggel játſzotta: hogy egy ſzabad Nemzetnek leg-meg-határozottabb Igazgató-Fejedelme nem élhetne több mesterséggel, hogy eggy olly méltóságot és hatalmat, a' melly *nints* nékie, *kezére keríttsen*, mint a' mennyivel Auguſztus élt, hogy azt, a' mellyel *birt*, *el-fedezze*. Többnyire: az az egyenesség, a' mellyel én azt az embert, kinek ditsőssége az enyimmel olly ſzorossan öſzve van köttetve, éppen *azon* réſzről mutattam-meg, a' mellyet leg-ſzorgalmatosabban igyekezett el-titkolni, igaz just ád nékem ime' jegyzésnek ide-függeſztésére: hogy, ha ő erre a' környűl-állásoktól kénſzeríttetett, és néki mind ezen mesterséges fogásokra ſzüksége vólt, a' végett, hogy egy bizonytalan *erővel-birtt* hatalmat *törvényessé* és *állandóvá* változtasson; az a' mód, a' melly ſzerént ezen utólsóval élt, a' legjobb Fejedelmek között, kik valaha trónusra ſzülettek, tiſztességes helyet érdemlett nékie. Auguſztus mind öſzve-eggyeztette magában azt, a' mit Szemiramis és Aspázia egy jó Fejedelem' leg-ſzükségesebb erköltsének lenni állíttának; és bizonyo-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

san atyai módra országlott *az*, a' ki nem kóldúló és elöre meg-fizetett hízelkedöktöl, hanem a' hal'adatos Rómaiaknak tellyes szívekböl nyerte-el a' *Haza' Attyának* szép nevét. Ha meg-vallom, hogy az ö nyájas le-ereszkedésében nagy mesterség és szemfényvesztés vólt: nagy igazságtalanság lenne vizontag, meg nem ismérni, hogy még ez a' *szemfényvesztés*-is, mivel-hogy a' Rómaiaknak javokra szolgált, *érdemei* közzé tartozik. Eggy olly megromlott Nép, mint az ö idejebéli Rómulidesek vóltanak, és a' millyenek most, nagyobb vagy kissebb mértékben, minden Európai Nemzetek, *tsalattatni akar*, és gyakorta a' maga' javáért tellyességgel 's szükség-képpen *kell* tsalattatnia: de, hogy arany álmaiból minden szempillantásban fel ne serkentessék, szükség, hogy azon édes vélekedésnek valamelly igaz és valóságos fenék-köve légyen, szükség, elöbb a' *szívét* és *bizodalmát* meg-nyerni; és ezen utólsót leg-alább nehezen tarthatni-meg egyébképpen, hanem-ha állapottyának javára tett valóságos érdemek által. És ha mind az, a' mivel a' Nép a' maga' Fejedelmének tartoznék, tsupán tsak egy kellemetesebb élet' módgyában állana-is: mind-az-által az emberek azt, a' mi érzékenységeiknek hízelkedik, szokás-szerént fellyebbre betsülik, mint-sem sokkal nagyobb ollyan-nemü jó-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tétemények et, a' mellyeknek betse tsak az értelem által ismértetik-meg, és lassan-érő gyümöltsökben éreztetik.

Látod, nagy Isten-Asszony, hogy az én gondolatim az Aspáziáéitól talán tsak ezen egyben külömböznek, hogy ő a' te fejedelmi-páltzát viselő szolgáidról nem elég jól látszik gondolkodni, nem lévén bennek annyi bízodalma, hogy azon eggyetlen egy tanátsnak, a' mellyet nékiek adhatunk, nem lészen nállok illendő helye 's foganattya. Megvallom, hogy némellyekről közöttök én jobb vélekedéssel vagyok; különösen egyről, kinek a' sors igen nehéz játékot adott, és a' ki, a' játszásra megkívántató minden tehetségekkel fel-ruházva, nem régen szálla-ki a' néző helyre. Természetes dolog, ha egy jeles Fejedelemnek azon képe, a' mellyet mindenikünk most rajzola, ahhoz, a' kit kiki közülünk hajdan az igazgatásban leg-nagyobb mesternek ismért, hasonlítt: de nagyon kellene tsalatkoznom, vagy pedig azon fő *máximák*, a' mellyeknek követését a' bölts és szerentsés országlásra mindenikünk leg-szükségesebb fel-tételül kívánta, jól öszve-eggyeztethetők; vagy-is inkább *Augusztus' igazgatása* valóságos példája ezen öszve-eggyeztetésnek, és ehhez-képest meg-érdemli, hogy (mint régenten Poliklétusnak híres *Canona* a' Kép-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

faragókról) minden Fejedelmektől, akármelly nagy vagy kitsiny légyen bár munkálkodásoknak határa, *példa* gyanánt vétettessék. Igen jól tudom, melly sokat kívánok én ez-által ezen Uraktól; de tellyességgel nints-is szándékomban, hogy ez-által szerezzek orvosságot nékiek. A' ki országolni akar, a' nélkül, hogy a' meg-kívántató tehetségekkel birjon; a' ki akármelly munkától és fáradttságtól, melly azzal egybe-köttetve van, fél 's tartózkodik, és nints el-tökéllett akarattya, magát az első helyre, Népének bóldogúlására nézve minden lehető érdemek által, méltónak mutatni: annak én nem adhatok egyéb tanátsot, mint-sem hogy eggy ollyan terhet, a' mellyet *nem viselhet*, vagy viselni *nem akar*, hová hamarább tegyen-le. Még az örökségben-nyertt korona-is *törvénytelenül* viseltetik, ha *érdem* nints hozzá.

JÚNÓ. *Te-is, Júlia?* — te-is olly sokat kívánsz a' Királyoktól?

LÍVIA. Meg-botsáss, Isten-Asszony! én nem kívánok többet töllök, mint az én idömbéli Római gyermekek az ö játék-királlyaiktól: *a' ki leg-jobban tud hozzá*, mondották ök, *az legyen király!*

JÚNÓ. Éppen ez az, a' mit én igen kemény kívánságnak tartok. Ha a' Népnek azt a' just akar-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nók engedni, hogy ezen serpenyőben mérje-meg Fejedelmeit: mit gondolſz, hányan fognának örökségben-nyertt ſzékeiken békével ülhetni? Holott még-is, meg-mutatta a' hoſſzú tapaſztalás, hogy az Orſzágoknak nyűgodalmára jobb, és alkalmatosabb: Fejedelmeiknek válaſztását, egy meg-határozott örökös következés által, a' Sorsra hagyni?

LÍVIA. Nékem éppen nints ſzándékomban, a' Népnek eggy ollyan just engedni, a' mellynek gyakorlása önnön magának ſzolgálna veſzedelmére, és nem sokára minden polgári rendet el-rontana, öſzve-keverne. A' Nép az Igaztató Fejedelemtől semmit sem kívánhat egyebet, hanem hogy bátorságot ſzerezzen 's igazságot ſzolgáltasson nékie: de a' Fejedelemnek annál többet kell önnön magától megkívánnia; avagy, ha ő tsak olly-féle király, mint ama' darab-fa a' mesében: tehát nem látom-által, mitsoda jussal panaſzolkodhatnék, hogy-ha a' békák félelem nélkül ugrálnak rajta.

JÚNÓ. Így tehát utóllyára-is az jö-ki belőlle, hogy nem könnyű dolog, a' békáknak ollyan királyt adni, a' millyenre ſzükségek vagyon. De, úgy tetſzik nékem, hogy tanátskozásunk' tulajdon tárgyától éſzre-vehetetlenűl el-távoztunk; a' te dolgod leſſz tehát, Erzsébet Királyné, bennünket is-

mét

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

mét reá vissza-vinni, és azon rossz ellen, a' mellyen segélytenünk kell, olly eszközöket javallani, mellyek az idönek mostani környül-állásaihoz illendök, és, a' mint tsak lehetséges, olly közel vagynak kezünknél; és egyszer-'s-mind olly bizonyosok 's bátorságosok az alkalmaztatásban, hogy nints miért tartanunk, ne-hogy ollyan orvoslást tegyünk, a' melly még magánál a' nyavalyánál-is rosszabb 's veszedelmesebb.

(*Erzsébet Királynénak tanáttsa a' következendö Negyedre marad.*)

XIII.

A' MAGYAR KORONÁRÓL.

III-*dik Elmélkedés.* a)

HOGY Hazánk'-fijai a' Magyar Koronáról némelly tekéntetekre nézve világosabb értelemben lehessenek, szükségesnek lenni láttatott elöttem, *Hetedik Gergely Hildebránd* nevezetü híres Pápának 1074-dikben *Salamon* Magyar Királyhoz írtt

---

a) Lásd az elöbbi Negyed. 229. öld.

Jegyz. a' Ki-adókk.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Levelét *b)* itt közönségessé tenni, mellyet *Baronius Kárdinál*, és az-utánn *Harduinus Jesuita*, az Ekklésiai dolgokról írtt esméretes nagy munkájikban ki-adtak; a' ſzerént, a' mint az a' Római *Vaticana* nevű *Bibliothecában* kéz-írásban találtatik, a'-hol-is a' nevezett Sz. Atyának öſzve-ſzedett Levelei' II-dik Könyvének tizen-harmadik Levele ſzóról ſzóra Deák nyelvenn, a' mellyenn íratott, ekképpen vagyon:

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, Salomoni Regi Hungarorum salutem, et Apostolicam benedictionem.

„ Litterae tuae ad nos tarde propter moram nuntii
„ tui adlatae sunt: quas quidem multo benignius ma-
„ nus nostra suscepisset, si tua incauta conditio non
„ adeo beatum Petrum offendisset. Nam, sicut a ma-
„ ioribus patriae tuae cognoscere potes, regnum Hun-
„ gariae Sanctae Romanae Ecclesiae proprium est, a

---

b) Mint-hogy a' második Elmélkedésben világoson megmutatódott az, hogy nem a' mostani Koronánkkal koronáztatott-meg Sz. *István* Király; de ellenben az-is tagadhatatlan dolog, hogy a' sok tanúknak bizonyság-tételek ſzerént ö-nékie-is, vagy az Attyának *Geysá*nak, Koronát ne küldöttek vólna, a' mellyel minden kétség kivül ö meg-koronáztatott légyen: azért méltán kívánhatták az Érdemes Hazafiak: hová lett tehát Sz. *István*nak a' maga' idejebéli koronája? Ezen kérdésnek meg-fejtésére íratott íme ez a' III-dik Elmélkedés!

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

„ rege Stephano olim beato Petro cum omni iure et
„ potestate sua oblatum, et devote traditum. Prae-
„ terea Henricus piae memoriae Imperator, ad ho-
„ norem Sancti Petri Regnum illud expugnans, victo
„ rege, et facta victoria, ad corpus beati Petri *Lan-*
„ *ceam*, *Coronam*que transmisit, et pro gloria triumphi
„ sui, illuc regni direxit insignia, quo principatum
„ dignitatis eius attinere cognouit. Quae cum ita sint,
„ tu tamen in ceteris quoque a regia virtute et mori-
„ bus longe discedens, ius et honorem Sancti Petri,
„ quantum ad te, imminuisti, et alienasti, dum eius
„ regnum a rege Teutonicorum in beneficium, sicut
„ audiuimus, suscepisti. Quod si verum est, qualiter
„ gratiam beati Petri, aut nostram beneuolentiam spe-
„ rare debeas, tu ipse, si iustitiam vis attendere, non
„ ignoras: videlicet te non aliter eam habiturum, nec
„ sine Apostolica animaduersione diu regnaturum, ni-
„ si sceptrum regni, quod tenes, correcto errore tuo,
„ Apostolicae, non regiae, maiestatis beneficium re-
„ cognoscas. Neque enim nos timore, vel amore, aut
„ aliqua personali acceptione, quantum Deo adiuuan-
„ te poterimus, debitum honorem eius, cuius serui
„ sumus, irrequisitum relinquemus. Verum si haec
„ emendare, et vitam tuam, vt regem decet, institue-
„ re, et Deo miserante adornare volueris; procul du-
„ bio dilectionem Sanctae Romanae Ecclesiae, sicut
„ matris dilectus filius, et nostram in Christo amici-
„ tiam plene habere poteris. Data Romae, V. Kalen-
„ das Nouembris, indictione decimatertia. "

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Ebben a' Levélben Gergely Pápa, a' mint láttyuk, hathatós és kemény ſgékkel dorgállya, sőt egyſzer-'s-mind fenyegeti-is *Salamon* Magyar Királyt, hogy minek-utánna *Geysá*tól, *Béla* Királyunk' Fijától, az orſzágból ki-veretett vólna, miért folyamodott *Henrik*hez, Német Orſzág' Királlyához, olly formán segedelemért, hogy még az Orſzágot-is adó-fizetés alá ajánlaná, ha őtet Királyi Székébe ismét viſſza-állíttaná, és abban megerősíttené; holott ő-hozzá kelletett vólna az afféle segedelemért folyamodnia, mint a' kinek tellyes hatalom adattatott vólna arra onnan fellyül az Égből, hogy minden földi Királyokat, 's Fejedelmeket ſzabad jó-tetſzése ſzerént ő erősíthet-meg uralkodó ſzékeikben, sőt méltóságaiktól azokat meg-is foſzthattya. c) Ezen Levelében a' ſzentsé-

c) Illyetén nem csak az Egyházi Karokon, hanem még a' Világi Fejedelemségekenn-is uralkodó felséges hatalmat tulajdonított magának *Hildebránd*, a' mint az Európai Királyokhoz küldözött önnön maga' Levelei nyilván mutattyák; nevezetesen *Libr. III. epist.* 6. *IV.* 2. 3. ſzámtalan sok íróktól fel-jegyzett tselekedeti-is hasonlóúl mint-eggy e' Világ' Monárkhájának lenni bizonyíttyák, *Prosper Aquitanicus*' mondása ſzerént: —

Quicquid non possidet armis,
Relligione tenet.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ges Atya, a' maga' dorgáló és fenyegetõ beſzédének meg-erõsíttésére, az egyéb okokon kivül *Péter* Magyar Királynak példáját hozza-elõ, hogy, midõn ez elõtt hasonlóúl õtet-is a' Magyarok Orſzágjokból ki-üzték, és helyette *Abát* válaſztották vólna magok' Királlyoknak, azt a' Római Sz. Széknek kell méltán tulajdoníttani, hogy *Péter* Király ismét újjolag Királlyá lehetett; mert ugyan-is, midõn *Harmadik Henrik* Csáſzár, *Hermannus Contractus*' ſzámlálása ſzerént 1044-dikben Magyar Orſzágot *Péter* Magyar Királynak hüségére fegyverrel meghódoltatta, azt, Sz. *Péter* Apostolnak tiſzteletét maga elõtt tartván, abbéli buzgóságából tselekedte, mellynek bõvebb meg-bizonyíttására a' *Koronát*, és *Türötzi*nak jelentése ſzerént, *Péter* Királytól néki által-adatott arany *Lántsát*, magával Rómába el-vitte, és az Orſzágnak ezen tzímereit Sz. *Péter*' lábainál annak templomában le-tette állandó zálagúl, annak bizonyos jeléül, hogy azon Magyar Orſzágban uralkodni akaró minden Királyoknak hatalmok a' Sz. Péter' Székitõl függeſztetnék-fel.

Láttyuk azért *Hildebránd* Pápának fellyebb elõ-adott Levelébõl, hogy a' Magyarok' Koronája, mellyel Sz. István meg-koronáztatott vólt, Péter Király' idejében a' Lántsával eggyütt Rómába örökül el-vitetett, és Királlyainknak a' királyi méltó-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ság felett egymás ellen való sok rendbéli törekedések 's pártoskodások alatt ott ſzoros örizetben tartatott, hogy annál fogva inkább lehetne a' Sz. Széknek, vagy eggyik, vagy másik Fél' viſſzálkodását zabolán tartani: és vallyon *Hildebránd*' Politikája ſzerént mind ez ideiglen-is nem tartatik-e még ottan?

Ha azért ezek ſzerént az ígék ſzerént Hazánk a' maga' elsö Koronájától ekképpen meg-foſztatott, az a' nehézség adgya itt elö magát, hogy Sz. István, Péter, és Aba Királyok utánn a' következett Királyok minémü Koronával koronáztathattak-meg mind addig, míg ez a' mostani másodſzori Koronánk kezünkbe nem került vólna? Mind külsö, 's mind Hazánkbéli Historikusoknak e' dolog aránt való méllységes hallgatások utánn, mit tudunk annál egyebet mondani, hanem hogy azon idö-közben vóltt Királlyaink, vagy *I. Károly*, vagy ugyan *I. Wladislaus* Magyar Királyoknak példájok ſzerént koronáztattak-meg, kik közül az elsöröl azt olvassuk, hogy VIII-*dik Bonifacius* Pápának parantsolattyából *Gergely* nevü Eſztergomi Érsek által rendes Királyságra Korona nélkül-is fel-kenettetett; a' másikról-is közönségesen nyilván tudgyuk, hogy *Erzsébeth* Királynéval lévén az Orſzágnak akkori koronája, Székes-Fejérvárott le-vették Sz. *István*-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nak az óltáronn álló képének fejéröl a' koronát, és azzal koronázták-meg a' mí Magyaraink említett Elsö Lengyel *Láſzló* Királyunkat.

Mint-hogy a' minapában a' Magyar Koronáról írott II-*dik Elmélkedésemben* ellene-mondhatatlanúl meg-mutattam, hogy nem ezen mí mostani Koronánkkal koronáztatott légyen meg Sz. *István* Királyunk, ezen fö okokra nézve leg-inkább, hogy *Ducás Mihály* Görög Csáſzárnak, és ennek édes Fijának *Ifjú Constantinus Porphyrogenitus* Imperatornak, nem külömben *Elsö Geysa* Magyar Királynak képeik ſzemléltetnek azonn, és neveik olvastatnak rajta: annak-okáért azt kellene már itt nékünk világoson meg-mutatni, hogy ez a' Görög-Orſzági müheiyben kéſzíttetett Koronánk a' Napkeleti Birodalomból minémü útonn és módon kerülhetett tehát a' mí kezünkbe? De mint-hogy ezen dologról sem a' Byzantinus Görög Íróknál, sem más idegen-orſzági, vagy Hazánkbéli Historikusoknál tsak egy ſzóval sints sohol semmi emlékezet, azért illyetén homályos dologban nem külömben, hanem a' mint a' setétben ſzoktunk tselekedni, tsupán tsak lassanként tapogatódva találkozhatunk valamire. Réſzemröl én azt mondanám: hogy minek-utánna *Ducas Mihály* Görög Csáſzárt *Nicephorus Botaniates* fejedelmi méltóságából erösza-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

kos-képpen le-vetkeztette vólna, ofztán *Efezusi* Érsek-korában *Baronius* Kárdinálnak hiteles tudósittása fzerént Oláh-Orfzágba által-ment, és VII-*dik Gergely* Pápa előtt esedezett, hogy őtet állíttsa-viffza előbbeni Csáfzári Székébe. Kapott a' jó alkalmatosságon Gergely Pápa, és az ő VIII-dik Könyvének 3. Levele fzerént mind a' Világi, mind a' Papi Renden valókat hathatós ígékkel serkentgette, siessenek a' fzerentsétlenül-jártt *Ducás*nak fegyverrel léendő védelmezésére, reménylvén azt, hogy majd annál-fogva fzintén úgy a' Napkeleti Birodalomra-is hatalmát ki-terjeftheti, a' mint már minden Napnyúgoti Királyokat és Fejedelmeket magához tartozó engedelmességre meg-hódított vólt; azért a' fzentséges Atya fegyverbe öltözteti nevezetesen *Robertus Guiscard Northmannus*t, Apúliának, és Siciliának Fejedelmét, ki Hadi Fő-Vezérül rendeltetvén, roppantt táborával küldetik a' Görög Birodalom ellen, és majd *Alexius Comnenus*t akkori Görög Imperatort 1081-ben olly fzörnyen meg-verte, és, a' mint *Anna Comnena*-is írja *Alexiás*sának IV-dik Könyvében, táborát fel-dúlta, 's prédálta, magát-is sebbe ejtvén mindenütt nyomban üzte 's kergette, el-annyira, hogy fzinte már könnyü lett vólna *Ducás*t Konstántzinápolyba bévinni, és Csáfzári Székibe újra bé-ültetni, hanem-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ha Gergely Pápa kénszeríttetett vólna *Guiscárd*ot győzedelmeskedő táborával eggyütt Róma' Várossának óltalmazására vissza-híni, a' mellyet IV-*dik Henrik* Császár azonban ostrommal környül-vett, hogy Róma' Várossán, kivált a' Sz. Atyán, bosszúját példás-képpen tölthesse.

Így lévén a' dolog, vallyon nem lehetne-e méltán így gondolkodnunk, hogy *Ducás Mihály* az akkori időknek forgása szerént a' maga' Császári Koronáját engedelmességének meg-bizonyíttására *Gergely* Pápának által-adta, vagy pedig a' győzedelmeskedő *Guiscárd*' táborának kezébe akadván győzedelmének jeléül a' Sz. *Péter*' templomába bévitte a' szerént, a' mint fellyebb említtők, hogy III-*dik Henrik* tselekedett vólt nem régiben, midőn *Péter* Királyt Királyi Székibe bé-ültette, a' Magyar Koronát Rómába a' Sz. Helyre győzedelmének állandó zálogául el-vitte. *d*)

---

d) A' miólta ez a' mi Koronánk az első kohból ki-került, nyilván némelly változtatásokonn, igazíttatásokon mehetett az által, széllyel imitt amott lett vándorlása, hurtzoltatása, 's el-zálogosíttatása közben; mint-hogy a' többiről hallgat az Írás, drága köveire nézve meg-esett hijánosságát ugyantsak a' magunk' Historikusi-is emlegetik. Minapában ugyan a' Budai Tudósok a' Deák Újságokban azt láttattak állíttani, hogy a' Koronának kari-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

De Rómából (az itten ismét a' kérdés) mi módon költöztethetett-által a' mí második Koronánk a' Magyar Hazába? mint-hogy VII-*dik Gergely* minden Historikusoknak meg-eggyezések szerént mind az elötte- mind az utánna-éltt Pápáknál leg-bátrabb szívü, leg-buzgóbb, és leg-hatalmasabb Atya lévén, a' szerént már *Elsö Geyza* Királyt-is a' maga' engedelmességére egésszen megnyerte ugyan, a' mint ez, az egymás között való levelezésekböl ki-tetszik, a' mellyek *Baroniusnál*, és *Hardvinusnál* olvastatnak, de azt el nem nyerhette; mert a' Koronának Rómába lett vitele elötte

---

májáról le-tsüggö arany lántzokon ki-nyíltt Liliomok szemléltetnek; de ingyen sem Liliom az, a' mit annak lenni gondolnak, hanem világoson Három-levelü zomántzoltt tzifrázat, *Trifolium enecausto incrustatum*; inkább meg lehet engedni, hogy az Arany-Almán, vagy Golyóbison két rendbéli Liliomoknak formáji vagynak le rajzoltatva a' szerént, mint ama' hires hajdani *Andegávi* Házból származott Királyoknak tzímerén szemléltetnek, a' mellyet *Robert Károly' Neápolyból* a' XIV-dik századnak eleinn ide-kerültt Királyunknak idejére lehet meg-határozni; mivel-hogy ö-is azon Házból származván a' maga' pénzeire ollyatén Liliomokat veretett; mert ugyan-is az-elötti mi köze lehetett vólna a' Magyar Hazának a' ki-nyíltt Liliomokhoz?

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

négy eſztendővel meg-hólt: azért inkább lehet gondolni, hogy Sz. *Láſzlónak* küldötte légyen azon birtokában lévő Koronát *Gergely* Pápa annak nyilván meg-mutatott buzgóságáért, mellyel mind a' Római Anyaſzentegyház iránt, mind pedig a' ſzentséges Atyának Személlye iránt példásan viseltetett, a' mint *Gergely*nek ahhoz küldött Levelei, és egyéb Historiák-is bizonyíttyák; nevezetesen annyira buzgott IV-*dik Henrik* Csáſzár ellen, a' Sz. *Péter*' Székinek ellensége ellen, a' ki Róma' Várossára fegyveres néppel rohant vólt, hogy az abban-uralkodót mind Szent Hívatallyától, mind Sz. *Péter*ről reá-ſzállott örökségétől meg-foſſza, hogy *Gergely* Pápának ügyét annak még halála utánn-is rajta végbe-vitt méltatlanságáért kívánta meg-boſzſzúllani: mert midön *Nemetum*' Várossában *Henrik* ellen a' Katholikusok közönséges Zsinatot tartottanak vólna, Sz. Láſzló-is oda küldött követtyei által, *Bertholdus Constantiensis*' tudósíttása ſzerént, 20-ezer fegyveres Magyar Lovas Katonákból álló sereget ajánlott, hogy a' Sz. Szék ellen törekedő *Henrik*nek zene-bonáskodása annál könnyebben le-tsillapíttathatnék. Ekképpen küldött *Gergely* Pápa *Rudolf*nak-is Koronát Rómából, midön *Henrik* Csáſzárt hívatallyából ki-vetette vólna, és amaz válaſztatott vólna helyette Római Birodalom-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

béli Királynak, a' mint *Leo Ostiensis*, *Otto Frisingensis*, és mások hitelesen bizonyíttyák.

De ellenbe azonban vallyon nem érdemli-e meg az-is méltán figyelmetességünket, ha némelly Tudósoknak vélekedések szerént így-is okoskodnánk: Mint-hogy Első Geisa Királyunk' képe nevével eggyütt Koronánkat díszesítti, azt *Ducás Mihály Geisá*nak számára készíthette, és ugyan nékie-is küldhette, úgy-mint a' ki *Geisá*hoz Követeket küldött ajándékokkal a' vele-kötött szövetségnek és barátságnak meg-erősíttésére, mellyen *Salamon* felettébb meg-háborodott. E' miatt mikor Lászlóval, az Öttsével, készülnének a' *Salamon* ellen való ütközetre, 's tanátskoznának arról, mi módon kezdenék a' viadalt a' *Vátzi* erdő' környékén, *László* álmat láta, és meg-beszéllte a' Báttyának, hogy látott volna eggy Angyalt, ki *arany koronát* tett-fel a' *Geisa*' fejébe; a' mit ez hallván nagyon meg-örüle, 's néki bízakodott. Meg-is verte ekkor *Salamont*, és a' diadalom utánn, a' mint *Túrótzi*, és több előtte- 's utánna-éltt Magyar Historikusok írják, nem sokára Székes-Fejérvárott meg-is koronázták. Hát ha az akkori tudatlan vak világban éltt, 's akármit-is könnyen el-hivő embereknek szokások szerént amaz ajtatos *László*, buzgóságától indíttatván, az álmot tsak a' Népnek bá-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

toríttására gondolta, és már akkor ott-is vólt a' Görög Császártól küldött Korona: és így mikor ez-utánn *Geisa* ezen álmadozott Koronával meg-koronáztatott, az álom-is ofztán ekképpen egészszen bé-tellyesedett: ez pedig igen nagyot tett ezen törvényes Királlyok ellen pártoskodó két Atyafiak' *auctoritássának* 'a fő méltóságának meg-erősíttésére. Nyilván-való dolog ez-is, hogy *Ducás* még Császár-korában VII-*dik Gergelly*el jó barátságban élt, a' mint ezen Pápának *Mihály* Imperatorhoz írtt tizen-nyóltzadik leveléből az I. Könyvben kitetszik, és így hogy *Geisa* magát egésszen a' Pápa' hatalma alá ajánlotta *Gergely*nek világos Levelei szerént, *Ducás*-is nyilván arra nézve kívánt annak pártyára állani, el-annyira, a' mint fellyebb-is említtők, hogy ajándékokat küldvén Követtyei által *Geisá*val barátságoson öszve-szövetkezett, nem pedig *Salamon*nal, mint a' ki *Henrik*nek a' Pápa ellenségének *Cliense* vólt; mellyenn igen meg-háborodván *Salamon* meg-békélhetetlenül háborgott a' két öttseivel, söt, ez októl indíttatván, még a' Görög Birodalom ellen-is nagyon törekedett.

A' mint az előbbi *Elmélkedésimben*-is jelentettem, ez a' mí Koronánk eleinten, a' mint alkotmánnyából ki-tetszik, a' Görög Imperátoroknak Koronájok szerént, mellyet *Anna Comnena Alexiás-*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

sának III-dik Könyvében le-ír, tsak ki-nyíltt, és tetétlen Korona lehetett, azt az-utánn valamelly tudós Római Mesterek tsínosan tetővel gömbölyegen bé-fedezték, és rajta által két fél-abrontsos formájú pléheket kereſztül-vonván, az Apostoloknak képeit sorban azokra helyheztették, és Deák neveiket Gothusoktól vett Deák betűkkel reá-írták. Ha már a' *Diplomatica* Tudományhoz jól-értő valamelly Tudósoknak az a' ſzerentséjek lehetne, hogy azon Gothusoktól és Longobárdusoktól költsönözött Deák betűket ſzoros visgálóra vehetnék, nem kétlem, hogy ki ne tapogathatnák avagy tsak a' betűknek formájiról, 's azoknak vonásiról, mellyik ſzázadra, 's annak-is mellyik ſzakaſſzára lehetne annak tsinálmánnyát meg-határozni; reménylem, hogy eddig elő-ſzámláltt vélekedésimben nehezen tsalattatnám-meg. *e*) A' ki pedig ezeknél

---

e) Ámbár ez a' mí mostani Koronánk más légyen-is a' Sz. *István*' Koronájától; de azért sem betsire, sem illendő tiſzteletire nézve attól semmire nem külömböz; hasonlóúl 's ſzintén-úgy *Szent* és *Apostoli* Koronának mondattathatik, a' mint ezt T. nagyérdemű Koppi Károly, Pesti Professor Úr, a' Budai Deák Újságokban ezen Elmélkedéshez ragaſztott tudós Jegyyéseiben nyilván elő-adta. Méltók a' beſzédi, hogy ide egéſſzen ki-írattassanak: „ *Fundamentales Regni Leges ita in Regno*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

világosabban többet tud, ám szóllyon hozzá, és írjon, de nem faragatlan pennával; mert az a' mí

„ *hoc ordinatae sunt, vt dignitas, et veneratio Co-*
„ *ronae a coronatis, firmitas vero legibus a pactis*
„ *occasione solennium coronationis ictis accedat.*
„ *Verum quidem est, iam Seculo XV. Regum ali-*
„ *quorum illegitimam coronationem, quod hac Co-*
„ *rona redimiti non fuerint, reputatam fuisse; ast,*
„ *si ratio huius in praeuertendis intestinis motibus*
„ *propter ambiguam non stabilitae hereditatis suc-*
„ *cessionem quaeratur, nostra quidem opinione il-*
„ *lustratum iri assertum hoc speramus. Sacra,*
„ *quod vnctis chrismate Regum a sanctitatis laude*
„ *clarorum capitibus imponatur; Apostolica,*
„ *quod Reges Hungariae Apostolorum munia in Re-*
„ *gno Hungariae hereditate obtinuerint, nonne iure*
„ *quoque dici potest? Anne, si Carthuitii,*
„ *Surii, Bollandi, et aliorum Legendistarum, medii*
„ *aeui opiniones adferentium adstipulari sententiae*
„ *recusent, eam monitu Angeli Syluestrum II.*
„ *sancto Stephano Protoregi submisisse, quid ve-*
„ *nerationi eiusdem decedet? Haec omnia iis, qui*
„ *salebrosam hanc inuestigandarum de Corona opi-*
„ *nionum viam ingredi cupiunt, expendenda; Di-*
„ *plomata, coaeuis Historicis non existentibus, sol-*
„ *licite vbiuis excutienda &c.* "

Végezetre mind ezeknek olvasása utánn nem ártana a' többek között leg-alább-is áma' Hollandiai híres *Elzivir* nevezetû tudós Könyv-nyomtatóknak Gyüjteménnyi között az illy titulus alatt: *Respublica & Status Regni Hungariae*, ki-botsátott Könyvetskének VII-dik Részét-is meg-olvasni.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tudós Hazánk'-fijaihoz nem illik. — Debretzenben, Böjt' más' Havának 13-dik napján, 1791-dik Esztendöben. *)

*) Még két más új Elmélkedést küldött-bé hozzánk az érdemes és tudós Szerzö Úr; de a' helynek szük vólta miatt kénteleníttetünk azokat máskorra hagyni.

Jegyzése a' Ki-adkk.

FOGLALATTYA

EZEN III-dik NEGYEDNEK.

		Oldal.
I.	Külömb-féle Versek	255
II.	A' Magyarokhoz	257
III.	Fels. II-dik Leopold Kir. Halálára	258
IV.	Anyos Pálhoz	260
V.	Versegi Társunkhoz	264
VI.	Jeremiás' Keservei	265
VII.	Az Emberi Életröl. *Folytatás.*	271
VIII.	Offzián	279
IX.	Beszéd	304
X.	Régi Magyar Történetek. *Folytatás.*	307
XI.	A' Muzsikáról. *Folytatás.*	321
XII.	Beszéllgetés	327
XIII.	A' Magyar Koronáról. *III-dik Elmélked.*	365

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Egy Levélnek töredéke.

„ — — — *Mit mondgyak ? mikor illyet látok, hallok : fel-éled bennem a' reménység, hogy virágozhatnak még Magyar Nyelven, söt általlyában Magyar Hazánkban, a' tudományok. Leg-ottan hathatós öſztönt érzek magamban, régen fel-tett ſzándékimnak végbevitelére. Ellenben, mikor Nemzetünknek állapottyát meg-gondolom, és abbéli állapottyának jelenségeit magamonn-is tapaſztalom: viſzontag minden reménységröl le-téſzek, és el-restülök. A' tudományoknak virágzása kettön áll : a' sokaságon, vagy a' hatalmasokonn. A' sokaság nállunk nem olvas ; a' hatalmasok akármire inkább ſzeretik költeni jövedelmeket, mintsem a' hazabéli könyvekre. Hiteles emberektöl hallottam, hogy * * Vármegyében* hét ezer *N - - - k laknak ; de* eggyetlen-egy Könyvkötö sem találtatik ! — *'s a' t.*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

PANASZOS ÉRZÉKENYSÉG

SÉLLYEI

NAGY IGNÁTZ'

Első Székes-Fejérvári Püspök'

puſzta sír-halmánál 1791. Nov. 13-dikán.

HÁROMSZOR húllatták a' fák leveleket,
Érezvén az öſzi hervaſztó ſzeleket:
Miólta NAGY IGNÁTZ el-bútsúzott töllünk,
'S mint eggy árnyék el-tünt vég-képpen elöllünk.
Itt, e' temetőben nyúgoſznak hamvai,
Hol mellette vagynak bóldogúltt juhai.
Nints ezeken kivül más jele sírjának!
Ki jó páſztora vólt mind hóltig nyájának.
El-felejtve nyugſzik a' földnek gyomrában,
Mint ki soha nem vólt az élök' ſzámában!
Tí! kisded megyétek' jámbor páſztorai!
Ignátz' tiſztelöji, érzékeny fijai!
Tudom, hogy könyv árad ſzemetek' héjjára,
Ha néztek atyátok' puſzta sír-halmára.
Mit tegyetek? Légyen hál'-adó ſzívetek
Ahhoz, kiért méltán harmatoz ſzemetek!
Szent fájdalmatokat velem-is oſſzátok,
Ki hív ſzívvel vagyok mindenkor hozzátok!

VIRÁG.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736